

Journal of Universal History Studies

Amasya Sancağında Zina-Tecavüz Suçları ve Bu Suçlara Uygulanan Cezalar (1850-1916)¹

Offence-Rape Crimesin Amasya Province and Penalties for These Crimes (1850-1916)

Submission Type: Research Article

Received-Accepted: 11.01.2023 / 07.06.2023

pp. 83-106

Journal of Universal History Studies (JUHIS) • 6(1) • June • 2023 •

Sabit Genç

Researcher, Dr., Amasya, Türkiye

Email: sbtgnc@hotmail.com

Orcid Number: 0000-0003-3165-5897

Cite: Genç, S. (2023). Amasya Sancağında Zina-Tecavüz Suçları ve Bu Suçlara Uygulanan Cezalar (1850-1916). Journal of Universal History Studies , 6 (1) , 83-106 . DOI: 10.38000/juhis.1232845

¹ This article is analyzed by three reviewers and it is screened for the resemblance rate by the editor/ Bu makale üç hakem tarafından incelenmiş ve editör tarafından benzerlik oranı taramasından geçirilmiştir.

* In this article, the principles of scientific research and publication ethics were followed/ Bu makalede bilimsel araştırma ve yayın etiği ilkelerine uyulmuştur.

*This work is licensed under a [Creative Commons BY-NC-SA 2.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/2.0/) (Attribution-Non Commercial-Share Alike).

* There is no conflict of interest with any person/institution in the prepared article/ Hazırlanan makalede herhangi bir kişi/kurum ile çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Öz

Osmanlı Devleti için topyekûn batılılaşma süreci olarak kabul edebileceğimiz Tanzimat Dönemi (1839-1876) diğer alanlarda olduğu gibi hukuk alanında da kurumsal bir yenileme ve kanunlaştırma sürecine sahne olmuştur. Bu yasalardan birisi de 1840 yılında yayınlanan ve 1851, 1858 yıllarında iki defa revize edilen Ceza Kanunu'dur. Mevcut çalışmada zina ve tecavüz suçlarına ilişkin yaptırımlar bağlamında anılan ceza kanunlarının, hazırlanış amacına uygun olarak tatbik edilip edilmediği ele alınmıştır. Çalışma alanı olarak bu süreçte arşiv kayıtlarında çok sayıda zina ve tecavüz vakaları ile bahsi geçen vakalara yönelik yargı kararları bulunmasından dolayı Amasya sancağı seçilmiştir. Amasya sancağı özelinde elde edilecek bulgularla Osmanlı ceza yasalarının zina ve tecavüz suçları üzerinden taşradaki uygulamaları konusunda genel bir fikir verilmek istenmiştir. Çalışmada arşiv kaynaklarına ek olarak araştırma eserlerden de faydalanılmıştır. Bahsi geçen suçlarla ilgili Amasya sancağındaki vakalar, zikrolunan vakalarda verilen kararlar Bergama, Rusçuk, Giresun, Girit ve Denizli gibi diğer bölgelerdeki benzer kararlarla da karşılaştırılarak, cezalardaki uygulama birliği tespit edilmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Zina, Tecavüz, Osmanlı, Amasya Sancağı, Ceza Kanunu.

Abstract

The Tanzimat Period (1839-1876), which we can accept as a total westernization process for the Ottoman Empire, witnessed an institutional revision and codification process in the field of law, as in other fields. One of the laws is the Penal Code, which was published in 1840 and revised twice in 1851 and 1858. In this study, it will be discussed whether the aforementioned penal laws were applied in accordance with the purpose of preparation in the context of the sanctions related to the crimes of adultery and rape. As there were many cases of adultery and rape in the archive records and judicial decisions regarding secedes, Amasya province was chosen as the study area. With the finding sobtained in the Amasya province, it is aimed to give a general idea about the practices of the Ottoman penal laws in the countryside over the crimes of adultery and rape. In the study, the cases in Amasya province and the decisions made in the secedes were compared with the decisions in similar cases in other regions such as Bergama, Rusçuk, Giresun, Crete and Denizli and it was aimed to determine the level of standardization in penalties.

Keywords: Adultery, Rape, Ottoman, Amasya Province, Penal Code.

Giriş

Zina fiili, aralarında evlilik bağı olmayan kişiler arasındaki cinsel münasebet, tecavüz² ise namusa saldırmak, sınırı geçmek, haddini aşmak olarak tanımlanır (Fidan vd., 1996, s. 3326). Tarihi süreç içerisinde bazı istisnalar olsa da toplumlar zina ve tecavüzü, genel ahlak ve kurulu aile düzeni içinde bir tehdit olarak algılamışlar, engellemek için cezai yaptırımlar geliştirmişlerdir³. Türklerde diğer toplumlara paralel olarak zina ve tecavüz suçlarını toplum, aile ve genel ahlak bakımından tehlikeli görmüşler ve ilk dönemlerden itibaren sert yaptırımlar uygulamışlardır. Göktürkler, evli kadına tecavüze ölüm cezası verirken, genç kıza tecavüz edenleri hem cezalandırmış hem de o kızla evlenmeğe zorlamışlardır (Üçok, 1972, s. 22). Kazak ve Kırgızlarda da aynı şekilde tecavüze maruz kalan evli ise fail ya ölümle cezalandırılmış ya da kun⁴ adı verilen bir tazminat ödemeye zorlanmış, mağdur, bekâr ise fail kızın babasına kalın⁵ vererek ve kızla evlenerek ölümden kurtulabilmiştir (Arsal, 1947, s. 161-162). Türkler Müslüman olduktan sonra zina ve tecavüz suçlarını İslam hukuku çerçevesinde değerlendirmiş, topluma karşı işlenen suçlar arasında kabul etmişlerdir. İslam hukukunda tecavüz zinadan ayrılmamış sadece birisinin başka birisini zinaya zorlaması olarak değerlendirilmiştir (Konan, 2011, s. 152-153). Zina cürmü için, İslam'da üç farklı ceza öngörülmüştür. Bunlar, sopa ile dövme, sürgün ve recm⁶ cezalarıdır. Dövme ve sürgün cezaları bekâr faille uygulanırken, recm cezası yalnızca evli olanlar için öngörülmüş bir cezadır (Ansary, 1958, s. 287). Bir İslam devleti olarak Osmanlılar da İslam hukuku ve padişah kanunnamelerinin kaynaşmasından oluşan bir yargılama yöntemi oluşturmuş (Peirce, 2005, s. 174). Tanzimat dönemine kadar zina ve tecavüz suçlarını İslam hukuku ve örfi hukuk çerçevesinde tanımlamış ve yargılamışlardır.

Genelde Osmanlı Devleti'nin bütün kurumları ile Batılılaşma kararını yansıtan Tanzimat (Şener, 1999, s. 549), daha önce yalnızca şeriatın idare ve kontrolünde olan birçok kamu hizmetini gittikçe laik-Batı kanun ve nizamlarına tâbi tutmuş, ulemanın yetki alanını daraltmış (İnalçık, 2011, s. 109), devleti ve toplumu laik bir yapıya doğru yönlendirmiştir. Bu bağlamda Osmanlı Devleti, Batı modelinde kurumsal bir yapılanmaya giderken mevzuat alanında da Batı hukuk sistemini örnek alarak kanunlaştırma sürecini de hızlandırmıştır. Bu süreçte hazırlanan ceza yasalarıyla daha önce İslam hukuku ve örfi hukuk çerçevesinde tanımlanan ve değerlendirilen zina ve tecavüz fiilleri yeniden tanımlanmaya ve müeyyideleri daha net şekilde belirlenerek standart hale getirilmeye çalışılmıştır. Tanzimat'ın en önemli vaatlerinden biri olan namus güvenliğini garanti etmeye hazırlanan ceza yasalarında namusa karşı işlenen suçlar net şekilde tarif edilip cezai yaptırımları belirlenmesine rağmen görevlilerin bu değişime uyum sağlaması, kanunların ayırım yapılmaksızın herkese eşit şekilde uygulanması da önemlidir. Yeni kanunlar esas alınarak yapılan yargılamalarda uygulama birliği sağlanıp sağlanamadığı hususunda bize yardımcı olabilecek bazı çalışmalar⁷

² Tarihsel olarak tecavüz, bir kadınla iradesi ve rızası dışında yasa dışı cinsel ilişki olarak tanımlanmıştır.

³ Mesela Sümerler, özgür bir kadına tecavüzü ölüm cezasıyla cezalandırırken, Asurlularda bekâr kıza tecavüz eden evli birisinin kansı kirletilmek üzere tecavüze uğrayan kızın babasına verilir, fail evli değilse ağır tazminat öderdi (Tosun-Yalvaç, 1975, s. 198, 247). Yine Romalılarda (Can, 2002, s. 362) hem de Ortaçağ Avrupası'nda tecavüz suçlarına ölüm cezası verildiği bilinmektedir (Durkheim, 1966, s. 13). Aynı suç Hititlerde yakılmak suretiyle ölümlerle cezalandırılırdı (Okandan, 1952, s. 67-68).

⁴ Miktarı kadınlar için 500 koyundur (Arsal, 1947, s. 162).

⁵ Evlenen erkeğin kızın babasına vermek zorunda olduğu mal, mehir.

⁶ Taşlayarak öldürme. Bu ceza fail köle, cariye veya gayrimüslim ise tatbik edilmez (Avcı, 2004, s. 164).

⁷ İlaslan, Gamze (2015), 19. Yüzyıl Osmanlı Nizamiye Mahkemelerinde Kadın Kaçırma ve Kaçma. Boğaziçi Üniversitesi, İstanbul. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). /Oruçoğlu, Erkan (2019), Mahkemedeki Çocuklar:1860 ile 1865 Arasındaki Çocuk İstisınan Davalarını Sorgulamak. Boğaziçi Üniversitesi, İstanbul. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). / Çelik, Yasemin (2020), Boys in Court: The Rape Cases İn the Meclis-i Vâlâ (1858-1868) Legal Identification and Trial Process, Yıldız Technical University, İstanbul. (Unpublished Master Thesis). /Tuğ, Başak (2009), Onur Politikası: 18. Yüzyıl Ortası Osmanlı Anadolu'sunda "Yasa Dışı" Seksin Kurumsal ve Sosyal Sınırları, Newyork. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). /Çabuk, Fahri (2017), "Osmanlı'da Meclis-i Vala'ya İntikal

yapılmış ise de bunların bir yargıya ulaşmak için yeterli olduğunu söylemek mümkün değildir. Özellikle kanunların taşradaki tatbikatı hakkında daha ayrıntılı çalışmalara ihtiyaç duyulduğu inkâr edilemez. Bu ihtiyaca binaen mevcut çalışmada Tanzimat sonrası hazırlanan ceza kanunlarının-zina ve tecavüz suçları üzerinden- taşradaki tatbikatına bir örnek olmak üzere Amasya sancağındaki zina ve tecavüz suçlarına uygulanması ele alınmıştır. Çalışma ile zina ve tecavüz suçlarına yönelik yaptırımları üzerinden Tanzimat sonrası ceza yasalarının taşradaki tatbikatı, adaletin ne şekilde tecelli ettiği, uygulamada birliğin sağlanıp sağlanmadığı konusunda genel bir fikir verilmek istenmiştir. Kozmopolit bir nüfus yapısına sahip olması yanında araştırmaya konu olan dönemde resmi belgelere aksetmiş çok sayıda zina ve tecavüz olayı gözlemlendiği için Amasya sancağı çalışma alanı olarak belirlenmiştir. Çalışmada ilk olarak Tanzimat öncesi ve sonrası Osmanlı hukukunda zina ve tecavüz suçlarına yaklaşım ve müeyyideleri ele alınacaktır. Devamında arşiv belgeleri ışığında Amasya sancağında meydana gelen zina ve tecavüz suçları, bu suçlara verilen cezaların standart olup olmadığı, yargı görevlilerinin tarafsız davranıp davranmadıkları diğer belgelerdeki bazı örneklerle de karşılaştırılarak değerlendirilecektir. Çalışmada arşiv belgeleri yanında araştırma eserlerinden de yararlanılmıştır.

1. Tanzimat’a Kadar Osmanlı Hukuk Literatüründe Zina, Tecavüz Algısı ve Müeyyideleri

Zina kavramı İslam hukuk literatüründe olduğu gibi Osmanlı hukuk literatüründe de cinsel suçların ayırt edici ve belirleyici bir unsurdur. Osmanlılar, cinsel suçları zina kavramı içinde tanımlamış ve bu terim uzun süre hukuk dilinde geçerliliğini korumuştur. Tanzimat öncesi hukukçular tecavüz vakalarını, cinsel saldırıların zina olup olmadığını, birinin evine zorla girmek, adam kaçırmak veya fiziksel şiddet uygulamak, rıza gibi çıkarımlara göre tespit etmişlerdir. Çıkarımları sonucu durumun tecavüz olduğuna karar verdilerse fi‘l-i şeni⁸, cebren fi‘l-i şeni veya cebren zina⁹, hetk-i ırz¹⁰, cebren fi‘l-i livâta¹¹, tecavüz gibi terimlerle ifade etmişlerdir (Çelik, 2020, s. 37). Tanzimat öncesi dönemde hazırlanan kanunnameler Hanefi mezhebinin fikhî esas alınarak düzenlenmiştir. Zina konusunda diğer mezhepler genelde had cezasından vazgeçmezken, Hanefi fikhî, zinayı topluma değil kişiye karşı işlenen suçlardan saydığı için hadd cezası¹² yerine ta‘zir¹³ ve

Eden Irza Geçme Davaları ve Uygulanan Cezalar (1850-1862)”. Sosyal Bilimler Dergisi. Sayı 14, (614-630). /Karabacak, Melike (2019), “İrzimi İsterim: 19. Yüzyılda Cinsel Saldırı Davaları Üzerine Bir Vaka İncelemesi”. Osmanlı Mirası Araştırmaları Dergisi, Sayı 6/14, (189-212). / Abacı, Nurcan (2001), Bursa Şehrinde Osmanlı Hukukunun Uygulanması -17. Yüzyıl, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara /Onaran, Başak Tuğ (2022), “1858 Ceza Kanunname-i Hümayunu’nda İrz ve Namus Kavramlarının Kodifikasyonu ve Toplumsal Cinsiyet”, Akdeniz Kadın Çalışmaları ve Toplumsal Cinsiyet Dergisi Sayı 5/2, (209-239).

⁸Şeni kötü, habis, fena, ayıp ve utanılacak anlamlarına gelir (Şemseddin Sami, 1987, s. 787). Fi‘l-i şeni ayıplanan, utanılacak, kötü fiil anlamlarında kullanılırken özellikle hukuk dilinde zina, kızlığını bozma, sodomi gibi iki tarafın rızasıyla gerçekleşen suçlar yanında bazı durumlarda bir kişinin diğerini zorlamasıyla gerçekleşen

cebren zina, cebren livâta, tecavüz ve taciz gibi eylemleri ifade etmek üzere de kullanılmıştır (Tuğ, 2009, s. 190-202).

⁹Cebren fi‘l-i şeni veya cebren zina, iki taraftan birinin rızası olmaksızın diğerinin zorlamasıyla, şiddet kullanması sonucu gerçekleşen cinsel suçlardır (Tuğ, 2009, s. 191-184).

¹⁰“Tecavüz” terimi, İslam hukuk terminolojisinde de, “ırza geçme” şeklinde yer alır. Irza geçmenin Arapçadaki karşılığı ise “hetk-i ırz” olup bu da “namus perdesini yırtmak” manasına gelmektedir (Konan, 2011, s.153). Osmanlılar da bu kavramı kişinin ırz, namus ve haysiyetini tehdit eden cinsel içerikli saldırılara işaret etmek için kullanılmış ve çoğunlukta ta‘zire cezalandırılmıştır (Onaran 2022, s. 228). 1858 Ceza Kanunu’nda çeşitli yollarla kişi onurunun çiğnenmesine yönelik zina, kızlığını bozma, tecavüz, sodomi ve taciz gibi cinsel suçları kapsayıcı bir terim olarak yer almıştır (Tuğ, 2009, s. 202).

¹¹Erkekler arasında cinsel ilişki (Fidan vd., 1996, s.1863). Türkçede livâta karşılığı olarak lütülik ve oğlancılık kelimelerinin yanı sıra eşcinsellik de kullanılmaktadır. Bununla birlikte aynı cinse mensup kişiler arasındaki cinsel ilişkileri ifade etmesi sebebiyle eşcinsellik, lezbiyenlik olarak adlandırılan kadınlar arası eşcinsel ilişkileri de kapsamaktadır (Yaşaroğlu, 2003, s. 198). Bu suç işlenirken iki tarafın rızası olmadan bir tarafın diğerini zorlamasıyla gerçekleşirse o zaman cebren fi‘l-i livâta olur.

¹²Kur’an ve Sünnette belirlenmiş, kısas ve diyet haricindeki cezai yaptırımları ifade eden terimdir. Bu cezalar topluma karşı işlenmiş hırsızlık, içki kullanmak, silahlı isyan, zina, dinden çıkma gibi suçlar için belirlenmiştir (Bardakoğlu, 1996, s. 547-548). Zina, tecavüz için hadd cezaları recm, kırbaçlama (100 adet) ve sürgündür. Ancak bir zina olayında hadd cezası verilebilmesi için ya failin itirafı ya da dört görgü şahidiyle kanıtlanması gerekir. Olay dört şahitle kanıtlandığında zina eden evli ise recm edilir, bekâr ise 100 kırbaç vurulur.

hapis cezalarını belirlemiştir (Ekinci, 2014, s. 345-346). Hatta Hanefi fikhî, yargılama sürecinde karar vericinin yerel koşulları ve gelenekleri de hesaba katmasına, bazı durumlarda ikinci derece delilleri de kullanmasına izin vermiştir (Peirce, 2005, s. 160,176). Bu durum Osmanlı hukuk mevzuatında hadd suçlarında takdir yetkisi olmayan kadınlara, ta'zir suçlarının cezalandırılmasında geniş takdir yetkisi vermiştir (Sava Paşa, 1955-56, s. 200). Tanzimat öncesi hazırlanmış olan kanunnamelerde zina suçu ile ilgili düzenlemeler genelde Hanefi fikhî dikkate alınarak düzenlenmiş olsa da klasik Hanefi fikhî kitaplarında öngörülen cezalara göre daha uygulanabilir olup, çoğu zaman recm gibi cezalar yerine para cezası¹⁴ uygulanmıştır (Acar, 2002, s. 153-154). Fatih Kanunnamesi'ne göre tecavüz zinadan ayrılmamış, zina fiili gibi cezalandırılması kabul edilirken fail evli ise ekonomik durumuna göre 300, 200, 100, 50, 40 akçe, ergen ise 100, 50 ve 30 akçe alınması hükme bağlanmıştır (Üçok, 1947, s. 52). II. Bayezid (1481-1512) döneminde tecavüz suçuna, zinadan ayrı ve daha ağır bir yaptırım getirilmiştir. Bu düzenlemede ırza geçen yani karşıdaki kişiyi zinaya zorlayarak fiili gerçekleştiren kişinin cinsel organının kesilmesi öngörülmüştür (Akman, 2004, s. 147). Fakat mahkemelere akseden davalar üzerine şimdiye kadar yapılan araştırmalarda bu cezanın uygulandığına dair bir örnek tespit edilememiştir (Abacı, 2001, s. 194). Yavuz Sultan Selim (1512-1520) döneminde Fatih (1451-1481) dönemindeki ta'zir cezaları revize edilmiş, fail evli ise maddi durumuna göre 400, 200, 100, 50, 40 bekâr ise 300, 50, 40 akçe köle veya cariye ise belirtilen miktarların yarısı kadar ceza uygulanmıştır. Osmanlı hukuk mevzuatındaki zina ve tecavüz suçlarıyla ilgili Kanuni (1520-1566) döneminde yapılan düzenlemede ise evli olan zina suçluları için recm, recm şartlarının oluşmaması halinde ta'zir cezası uygulanmıştır. Mesela 1659 senesinde Balıkesir'e bağlı Mendehorya köyünden Aşir, evli iken amcasının beslemesi Ayşe ile zina yaptığı tespit edilince mahkeme tarafından recm cezasına çarptırılmıştır (Yağcı, 2005, s. 55). Ayrıca evli erkek ve evli kadının zinası halinde maddi durumuna bağlı olarak 300, 200, 100, 50 veya 40 akçe, bekâr olanların 100, 50, 30 akçe ödemesi, failerden biri evli ise evli cürmü, ayrıca fail, köle ve cariye ya da gayrimüslim ise yarı oranında ceza verilmesi öngörülmüştür. Mesela 1643 yılında Balıkesir Mirza Bey Mahallesi'nden Ahmed, bir kadınla zina ederken yakalanması üzerine yapılan yargılamada, bekâr olduğu için hapis ve ilave olarak 50 akçe para cezasına çarptırılmıştır (Yağcı, 2005, s. 54-55). Zina ve tecavüz suçlarının cezalandırılmasında fail ya da mağdurun toplum içindeki konumu, mahalle sakinlerinin görüşü de dikkate alınır, kararlar üzerinde etkili olurdu. Recm şartlarının oluşmadığı durumlarda başvuru para cezasının caydırıcı olmaması ve suçun tekrarı durumunda daha ağır bir yaptırım olarak sürgün cezası da başvuru yöntemlerdendi. Örneğin 1643 yılında Balıkesir Kasaplar Mahallesi'nden Fatma Hatun'un, zina ettiği iddiasıyla mahkemeye çıkarıldığında yapılan incelemede daha önce zina suçunu işlediği için para cezası verildiği anlaşılmış, tekrar aynı suçu işlediğinden bu defa sürgün cezası verilmiştir (Yağcı, 2005, s. 54). Kanuni dönemi düzenlemelerinde ilave olarak kız veya kadın kaçırma suçuna hadım etme, buna razı olarak kaçan kadın veya kıza ise cinsel organının dağlanması ceza olarak kabul edilmiştir (Avcı, 2004, s. 171-203). Tanzimat dönemine kadar yukarıda bahsedilen düzenlemeler geçerliliğini korumuştur.

Köle ve gayrimüslimlere recm uygulanmaz, kırbaç cezası da yarı yarıya uygulanırdı.

¹³Hadd ve kısas cezaları haricinde idarecilerin veya yargıcın takdirine bırakılmış olan ceza (Başoğlu, 2011, s. 198). Ta'zir, hadd ve kıyas cezalarının uygulanması için gerekli şartların oluşmaması, belirlenmiş ölçülerdeki somut delillerle ispatlanamaması durumunda suçlunun tamamen cezasız kalmasını önlemek üzere alternatif bir ceza olarak değerlendirilebilir. Tecavüz davaları için genelde teşhir, kürek, hapis, tazminat, pranga ve sürgün gibi ta'zir cezaları uygulanırdı. Fakat Kanuni dönemi şeyhülislamlarından Kemalpaşazade'nin ta'zir nedir? sorusunu '*Her kişinin durumuna uygun düşen bir ta'zir vardır. Bu konuda karar kadiya aittir*' şeklinde cevaplaması (Peirce, 2005, s. 160) kadınlara bu ceza türünün uygulanması sürecinde önemli derecede takdir yetkisi tanındığını göstermektedir. 1858 Ceza Yasası'nda ta'zir isim olarak zikredilmese de zina ve tecavüz suçlarına karşı belirlenmiş müeyyidelerin genelde bahsi geçen ta'zir cezalarından oluştuğu anlaşılır. Ta'zir 1851 Ceza Kanunu'nda açıkça zikredilirken 1840 ve 1858 Ceza kanunlarında ismen yer almamıştır (Gökçen, 1987, s. 106-109).

¹⁴Leslie Peirce, bu tercihi devlete gelir sağlama çabası olarak değerlendirmektedir (Pierce, 2005, s. 156).

2. Tanzimat Sonrası Hazırlanan Ceza Yasaları, Bu Yasalarda Zina, Tecavüz Algısı ve Müeyyideleri

Osmanlı devlet adamları, 18. yüzyıldan itibaren hissedilmeye başlanan, 19. yüzyılda ise giderek ağırlaşarak devletin bütünlüğünü tehdit edecek boyuta ulaşan idari, askeri, sosyal, ekonomik, eğitim ve hukuk alanındaki problemlere çözüm bulmak adına 1839 Tanzimat Fermanı ile birlikte Batı modelinde yapılanma sürecini başlatmıştır. Tanzimat Fermanı öncelikle canın ve namusun korunmasını, sonra, tebaanın refahı ve güvenliğini en son olarak da kanun önünde eşitlik ilkesini gerçekleştirmeyi vaat etmiştir (İnalçık, 2019, s. 123). Vaatlerin yerine getirilmesi için açık ve net şekilde tanımlanması ve kanunen teminat altına alınması gerekmiştir. Bu gereklilik Batı hukukunu esas alarak kanunlaştırma sürecini başlatmış, diğer yandan da Osmanlı yasal mevzuatını, yavaş ama devamlı şekilde şer'i hukukun etkisinin azaldığı buna karşılık laik hukuk kurallarının ağırlık kazandığı bir gelişim sürecine yöneltmiştir. Tanzimat sonrası hukuk alanındaki kanunlaştırma sürecinin ilk somut adımlarından birisi 1840 yılında hazırlanarak yürürlüğe giren Ceza Kanunu -*Ceza Kanunname-i Hümayunu*- olmuştur. Kanun modern anlamda ilk Osmanlı ceza kanunu olarak değerlendirilebilir. Yasa, ilanını müteakip imparatorluk genelinde ceza yargılamalarında uygulama birliği sağlamak amacıyla eyalet valilerine ve mahkemelere gönderilmiştir (Ze'evi, 2006, s. 70). Mukaddime, hatime, 13 fasıl ve 41 maddeden oluşan 1840 *Ceza Kanunname-i Hümayun*'u içinde zina suçu ile ilgili hükümler yer almamıştır (Tahir, 1940, s. 4-6). Fakat zina ve tecavüz ile ilgili olarak kanunun mukaddimesinde ve 3. faslında, herkesin ırz ve namusunun, canı gibi aziz ve muhterem sayılıp korunduğu belirtilmiş, başka bir ayrıntıya yer verilmemiştir (Dülger, 1998, s. 21). Bu kanun, katl, ırz ve namusa saldırı, hırsızlık, yol kesme gibi hadd suçlarını, devlet yetkisinde olan rüşvet, vergi, devlet görevlileri arasındaki hiyerarşi, imtiyaz ve suç meseleleriyle birleştirerek tüm bu suçlara İslam hukukuna göre ta'zir cezaları olan kürek, nefy ve hapsi uygun görmüştür (Onaran, 2020, s. 213). 1840 *Ceza Kanunname-i Hümayun*'u Tanzimat Fermanı'nda öngörülen temel hak ve özgürlükleri teyit ederek ilkel de olsa sınırlarını belirlemesine karşılık, ihtiyaca cevap vermemesi üzerine 1851 yılında *Kanun-ı Cedid* adıyla yeni bir ceza kanunu hazırlanarak yürürlüğe girmiştir (Candan, 2015, s. 79-80). 1851 yılında yürürlüğe giren *Kanun-ı Cedid* bazı düzenlemelerle 1858 yılına kadar kullanılmıştır. Fakat bu kanunda da zina ile ilgili bir düzenleme yer almamıştır (Şensoy, 1942, s. 77). Yalnızca kanunun mukaddimesinde herkesin ırz ve namusunun dokunulmazlığından söz edilmiş, 2. fasılın 2. maddesinde ırz ve namusa yönelik saldırılara şer'i hükümlere göre hadd cezası uygulanacağı, bu suçların cezalarının ta'ziri gerektirdiği durumlarda ise failin sosyal statüsüne göre ceza belirleneceği ifade edilmiştir (Dülger, 1998, s. 21). Yani yargıçlara ciddi oranda takdir yetkisi verilmiştir. Dolayısıyla bu süreçte zina suçu hakkında Tanzimat öncesi dönemde geçerli olan uygulamalar devam etmiştir. 1858 yılına gelindiğinde günün şartlarına uygun, önceki tecrübeler ışığında Fransız Ceza Yasası'ndan da yararlanmak suretiyle daha ayrıntılı bir ceza yasası hazırlanmış ve uygulamaya konulmuştur. 1840 ve 1851 Ceza kanunlarının cezai yaptırımları ağırlıklı olarak İslam hukuku ve kısmen de örfi hukuktan kaynaklanırken bu kanunun cezai müeyyideleri hem İslam hukuku hem de Batı hukukunun müeyyidelerinden derlenmiştir (Gökçen, 1987, s. 47). 1858 Ceza Kanunu, hadd cezaları yerine çoğunlukla devlet müdahalesine son derece açık olan ta'zir cezasını takip ettiğinden, Osmanlı hukuk kaynakları arasında diğer ceza kanunlarına göre nispeten daha laik olarak kabul edilir (Tahir, 1999, s. 230). Bu kanunda zina ve tecavüz suçları için verilecek cezalar ayrıntılı şekilde düzenlenmiştir. Bir mukaddime, üç bab ve toplam 264 madde olan kanunun mukaddimesinde; genel hükümler, suçların taksimi ve cezaların neveleri, birinci babda umuma karşı işlenen suçlar, ikinci babda şahıslar aleyhine işlenen suçlar, üçüncü babda ise kabahatler ile ilgili hükümler yer almıştır (Dustûr, Tertib I, C. I, s. 537-597). Tecavüz suçlarıyla ilgili cezalar da ikinci bab 3. fasılda "*Hetk-i Irz Edenlerin Mücazati*

Beyanındadır” başlığı altında düzenlenmiştir (Düstür, Tertib I, C. I, s. 579-580). İlerleyen yıllarda 1858 *Ceza Kanunname-i Hümayunu*’nun tecavüz ile ilgili bazı maddeleri revize edilmiş ya da bazı ilaveler yapılmış ve 1926 yılında *Yeni Türk Ceza Kanunu*’nun yürürlüğe girmesine kadar uygulanmaya devam etmiştir. 1858 sonrası Osmanlı hukuk kaynaklarında zina türleri ve tecavüz suçları net şekilde tanımlanmış, tecavüz suçu hetk-i ırz ya da cebren fi’l-i şenî, erkek ve kadın arasındaki zina ya da eşcinsel ilişkiler fi’l-i şenî, bekâr kız ile cinsel ilişki bıkır-i izale, bekâr kızla zorla cinsel ilişki cebren bıkır-i izale terimleriyle ifade edilmiştir (BOA, MVL. 679/28, 659/48, 742/107, 931/27). Kanunda yer alan tecavüz suçlarına karşılık gelen cezalar yukarıda da belirtildiği gibi ikinci bab, 3. fasılda *Hetk-i Irz Edenlerin Mücazâtı Beyanındadır* başlığı altında 197, 198, 199 ve 200. maddelerde¹⁵ sıralanmıştır (Düstür, Tertib I, C. I, s. 579-580). 201 ve 202. maddeler¹⁶ ise zina suçunun cezalarını düzenlemiştir. Bu maddelerde zina ve tecavüz suçları için muvakkaten hapis¹⁷, muvakkaten kürek¹⁸, hapis, tazminat ve nakdi cezalar öngörülmüştür. Ayrıca yargılama sonunda kürek cezası alanlar için 19. maddede¹⁹ ilave teşhir yaptırımını düzenlenmiştir (Düstür, Tertib I, C. I, s. 540).

¹⁵ **Madde 197-** On bir yaşından küçük bir çocuğa tecavüz eden bir kimse altı aydan az olmamak üzere geçici hapis cezası ile cezalandırılır.

Madde 198- Bir adam bir kimseye cebren tecavüz eder, yani ırzına geçer ise geçici olarak küreğe konulur / **Zeyl:** Bu şekilde cebren tecavüze kalkışıp da yedd-i ihtiyarında olmayan sebeplerden dolayı fiili gerçekleştirememiş ise üç aydan az olmamak üzere hapis cezası ile cezalandırılır.

Madde 199- Cebren tecavüz, tecavüze maruz kalanların üzerlerine hükümleri cari olan velileri, mürebileri yahut hizmetkârları tarafından vuku bulursa beş seneden az olmamak üzere kürek cezası ile cezalandırılır.

Madde 200- Eğer cebren tecavüz henüz evlenmemiş bir kız hakkında vuku bulursa buna cesaret eden kişi kürek cezasından başka tazminat ödemeye mecbur olur. / **Zeyl:** Evleneceğim diye iğfal ile bekâr kızın bekâretini bozup da sonradan evlenmekten kaçınan kimseden bedel-i tazmin-i bıkır alındıktan sonra bir haftadan altı aya kadar hapis olunur. Fakat bu hükmün uygulanması evlilik vaadi ile iğfali ya erkeğin ikrar ve itirafı veyahut kız tarafının ispat etmesine bağlıdır (Düstür, Tertib I, C. I, s. 579-580).

¹⁶ **Madde 201-** Her kim erkek ve kadınlardan genç kimseleri aldatıp, iğfal yoluyla fuhşa tahrik ve teşvik ile olayın gerçekleşmesini kolaylaştırmayı alışkanlık haline getirerek genel ahlak kurallarına aykırı harekete cesaret eder ise bir aydan bir seneye kadar hapis cezası ile cezalandırılır. Ve eğer bu şekilde aldatma ve iğfal fikri baba, ana veyahut vasi olan kimselerden zuhur ederse altı aydan bir buçuk seneye kadar hapis ile cezalandırılır. / **Zeyl:** Bir kadın aleyhine ırz davası mutlaka kocasına ve kocası olmadığı halde velisine ait olup bu şekilde dava esnasında zina fiilini işlediği anlaşılın kadın üç aydan az ve iki seneden fazla olmamak üzere hapis ile cezalandırılır. Şu kadar ki koca tekrar karısını almaya razı olarak bu cezanın hükmünü ortadan kaldırabilir. Böyle zina ile mahkûm olan kadının bu fiilde ortağı olan kişi dahi aynı şekilde üç aydan iki seneye kadar hapis ile cezalandırılır. Ve bundan başka kendisinden beş mecdiye altınından yüz mecdiye altınına kadar nakdi ceza alınır. Ve bu itham altındaki ortağı aleyhinde kabul edilebilecek deliller, mezkûr fiili icra halinden veyahut bir Müslümanın haremünde bulunmaktan veya kendi tarafından yazılmış olan mektuplar ve evraktan dahi ortaya çıkarılabilir. Ve bu maddenin hükmü ancak bir kadının zina fiilini işleyip de kocası veya velisi tarafından ırz davası açılmasına bağlı olup Devlet-i Aliye’nin bu türlü fuhşiyat hakkında el’ yevm yürürlükte olan zaptiye nizamâtı ahval-i âdiyyede eskiden olduğu gibi geçerli olacağından ona kat’i şumulü yoktur. Karısıyla birlikte sakin olduğu evde diğer kadın ile zina fiilini işleyen ve karısının şikâyeti üzerine zina fiilini işlediği anlaşılın koca beş mecdiye altınından yüz mecdiye altınına kadar nakdi ceza ile cezalandırılır.

Madde 202- Ar ve hayaya aykırı alenen zina işleyen şahıs üç aydan bir seneye kadar hapis olunur ve bir mecdiye altınından on mecdiye altınına kadar nakdi ceza ile cezalandırılır. / **Zeyl:** Erkek ve kadınlardan genç kimselere söz atan bir haftadan bir aya kadar ve elleriyle sarkıntılık edenler bir aydan üç aya kadar hapis olunur. Kadın kıyafeti ile kadınların bulunduğu yerlere girenler sadece bu fiilden dolayı üç aydan bir seneye kadar hapis olunurlar ve böyle tebdil-i heyetle girmiş oldukları yerde kanunen işbu cezadan şiddetli bir cezayı gerektiren cinayet veya suça teşebbüs etmiş ise o fiilin cezası ile cezalandırılırlar (Düstür, Tertib I, C. I, s. 580-581).

¹⁷ Kanunda muvakkaten hapis cezasının 24 saat ile 3 yıl arasında değiştiği belirtilmesine rağmen, 40. Maddede beş yıldan on seneye kadar hapis cezası verilebileceği belirtilmektedir (Düstür, Tertib I, C. I, s. 544-545).

¹⁸ Kürek cezası suçun niteliğine göre ömür boyu olduğu gibi muvakkat de verilebilirdi. Muvakkat olduğunda 3 ile 15 yıl arasında verilebilirdi (Gökçen, 1987, s. 53). Tanzimat öncesi hukuk literatüründe rastlanmayan kürek cezası ilk kez 1851 Ceza Kanunu içinde yer almıştır (Çelik, 2020, s. 112). 1851 Ceza Kanunu’nun 1. fasıl 5 ve 14. maddeleri (Gökçen 1987, s. 143, 145), 1858 Ceza Kanunu’nun 7,19,21,57, 60 ve 62. maddelerinde (Düstür, Tertib I, C. I, s. 537-549) yağma, isyan, haydutluk, cinayete teşvik vb. hangi suçlara kürek cezası verileceği belirtilmiştir. Kürek cezasının süresi 1851 Ceza Kanunu’nun 14. maddesinde 1-3 yıl arası olarak belirlenirken, 1858 Ceza Kanunu’nun 21. maddesi 3-15 yıl olarak sınırlamıştır. Tecavüz suçlarını düzenleyen 198. maddede sınır konulmazken, 199. maddede 5 yıl ve üzeri olarak belirtilmiş, üst sınır suçun niteliğine göre yargıca bırakılmıştır.

¹⁹ Bu maddeye göre: “Kürek, ayaklarında demir olduğu halde zahmetli işlerde kullanılmaktadır. Kürek cezasına müstehak olan şahıs hakkında teşhir usulü dahi icra olunur. Şöyle ki cezaya hüküm eden divan mazbatasının bir hülasası gayet kalın harf ile yazılıp mücazat olunacak şahıs bulunduğu şehirde bir meydana götürülüp iş bu hülasa göğsüne konularak iki saat orada tevkif halka gösterildikten sonra ayaklarına demir konularak mahal-i mücazata gönderilir. On sekiz yaşından aşağı olan ve yetmiş yaşından ziyade olan ashab-ı

Tanzimat sonrası hukuk mevzuatındaki standardizasyon ve kanunlaştırma çabaları sonucunda, zina -fi‘i-î şenî- kavramı hukuki olarak yeniden tanımlanmış ve dönüşüm geçirmiş, zina türleri ve tecavüz suçları net şekilde ayırt edilmiştir. Bir cinsel suç türü olarak tecavüz, zinadan kısmen bağımsız bir hukuki kimlik kazanmış, hetk-i ırz özellikle 1858 tarihli Ceza Yasası ile birlikte Osmanlı hukuk dilinde cinsel suçları tanımlayan başlıca hukuk terimi olmuştur (Çelik, 2020, s. 6; Tuğ, 2009, s. 190-203).

3. Amasya Sancağında Meydana Gelen Zina Olayları

Arşiv belgeleri incelendiğinde Amasya sancağında Tanzimat sonrası dönemde resmi kayıtlara geçmiş çok sayıda zina örneği bulmak mümkündür. Bu örneklerden birisi 1853 yılında sancağın merkez kazasına bağlı Musa köyünde²⁰ yaşanmıştır. Köy sakinlerinden Hocanlı aşiretine mensup Kahvecioğlu Hüseyin, aynı köyden Umur Osmanoğlu Hasan’ın kızını tahrik ve iğfal alıp savuşmuştur. Babasının şikâyeti üzerine mağdur, babasına teslim edilmiş, yakalanan Kahveci Hüseyin, kızın failin yanına kendi rızasıyla gitmesi nedeniyle sadece kız kaçırma suçundan yargılanabilmiştir (BOA, MVL. 199/22). Yargılama sonunda: “*Bu makulelerin nizamden mahallinde altı mah (ay) müddet hasebiyle mücazat olunması Kanun-ı Ceza ahkâmı*²¹ iktizasından bulunmuş olmasıyla merhumun müddet-i mezkûre ile hapsiyle hitam-ı müddetinde tahliye olunması...” na karar verilmiştir.

Bir başka zina olayı 1853 senesinde Havza²² kazasında yaşanmıştır. Kazaya bağlı Güvercinlik²³ köyünden Müezzinoğlu Mehmed, aynı köyden İbakaoğlu Mehmed’in kızı Zarife’yi gece evden dışarı çıktığında kaldırıp firar etmiş, o gece Tersakan Irmağı kenarında Zarife’nin bıkırını izale etmiştir. Kızın kardeşi İbakaoğlu Necib bin Mehmed’in şikâyeti üzerine Müezzinoğlu Mehmed, kız rızasıyla ve evlenmek vaadiyle götürdüğünü belirtmiş, Zarife de kendisini tasdik etmiştir (BOA, A.}MKT. MVL. 64/67, s. 9). Necib’in “*Namusumuza dokunulmağla mucib-i şer’i taleb iderim*” demesi üzerine Amasya mahkemesi, önce Fetvahane’den görüş istemiştir. Fetvahane tarafından ta‘zir cezasının uygulanması tavsiye edilince Müezzinoğlu Mehmed hapishaneye atılmış, son kararı vermek üzere dava evrakları Meclis-i Vâlâ’ya gönderilmiştir. Meclis-i Vâlâ Fetvahane’nin görüşünü de dikkate alarak “*Bermucib-i kanun-ı ceza*²⁴ hapisleri tarihinden itibaren mahallinde bir sene müddetle vaz‘-ı pranga²⁵ olunması”na karar vermiştir (BOA, A.}MKT. MVL. 64/67, s. 1-7). Birinci olaydaki fail Kahvecioğlu Hüseyin ile bu olayın faili Müezzinoğlu Mehmed’in, benzer fiili işlemlerine rağmen aynı ceza yasası ile farklı cezalara çarptırılmaları ilginçtir.

cinayet iş bu teşhir kaidesinden muaf tutulur” (Dustûr, Tertib I, C. I: 540). Meclis-i Vâlâ kararlarında teşhir cezasının kürek cezasını tamamlayıcı bir ceza olarak kullanıldığı anlaşılmaktadır.

²⁰ Günümüzde aynı isimle Amasya ili merkez ilçeye bağlı köy.

²¹ 1851 Ceza Kanunu’nun (Kanun-ı Cedid) 2. fâsil 6. maddesine (Gökçen, 1987, s. 148) atf yapıyor.

²² Kuzeyden Samsun, batıdan Köprü, güneyden Amasya ve Merzifon kazalarıyla çevrili olup merkezi olan Havza kasabası güneyinde bulunan Taşan Dağı’nın kuzeydoğu eteğinde bayır bir mevkedir. Halyas, Gidirtü, Kamlık ve Simre adında dört nahiyesi vardı (Yasar, 2013, s. 171-172). Günümüzde aynı isimle Samsun iline bağlı ilçe merkezidir.

²³ Günümüzde aynı isimle Samsun ili Havza ilçesine bağlı köy

²⁴ 1851 Ceza Kanunu 2. fâsil 1. maddesinde namus ve ırz güvenliğinden bahsetse de ilgili yaptırım konusunda tercihi yargıca bırakmış, açıkça ceza miktarı belirtmemiş, şeri hukukun müeyyidelerini hatırlatmıştır (Gökçen, 1987, s. 146-147).

²⁵ Buharlı gemilerden önce gemiler forsa adı verilen gemilerde ayaklarına pranga vurularak bağlanan kişilerin çektiği kürekler vastasıyla hareket ettirilirdi. Buharlı gemilerden sonra forsalar kullanılmaya da ağır suç işleyenler kamu işlerinde çalışma cezasına küreğe konulmak, birbirine bağlayarak ağır işlerde çalışmalarına ise pranga ya vurulmak şeklinde isimlendirilmiştir. Kürek cezasının ilk tatbikatı sırasında mahkûmların ayaklarına pranga (halka) takılır, iki mahkûmun prangası da bir zincir vastasıyla birbirine bağlı olduğu halde ağır işlerde çalıştırılırdı. Çok alışılmış ve kullanılmış olduğu için eski manası dikkate alınmadan suçlular için bir ceza türü olduğu kabul edilmiştir (Gökçen, 1987, s. 54).

Yine aynı kazada 1855 yılında bir zina vakası daha gerçekleşmiştir. Kazaya tabi Çakıralan²⁶ köyünden Kuruca Mehmed, kendisi evde yok iken zevcesi Muhsine Emine bint-i Hasan, mezbur kazaya bağlı Kara Halil²⁷ köyünden İbekoğlu Mehmed bin İbrahim'i evine alarak zina eder. Failler

“Zina ederlerken mezburenin zevci Kuruca Mehmed üzerlerine varıb, zevcesinin nefsinı merkum Mehmed'e teslim ettiğini tecemmü halinde kılıcı kında görür gibi müşahede edince evveleminde iken harbiden tabanca ile zevcesini ve saniyen bıçak ile Mehmed'i darb ve cerh eylemesiyle”

Muhsine ve İbekoğlu Mehmed'ikatleder. Daha sonra da firar eder (BOA, MVL. 576/8). Firari durumdaki Kuruca Mehmed'in olay sonrası akıbeti hakkında bir kayda rastlanmamıştır.

Aynı kazada 1860 yılında başka bir zina olayı vuku bulmuştur. Havza'nın Şerbelek²⁸ köyünden Halil, aynı köyden Topaloğlu Hüseyin'in Mevlüde isminde bıkı-i baliğ²⁹ kızını rızasıyla hanelerinden alıp beş gün dağda gezdirerek bıkırını izale etmiştir. Kızın babasının şikâyeti üzerine yakalanan ve sorguya alınan Halil ve Mevlüde, olayı doğrulamışlardır (BOA, MVL. 601/21). Yargılama sonrasında fiilin kızın rızasıyla gerçekleştiği göz önünde bulundurulmuş Halil'in 1858 Ceza Kanunu'nun 201. maddesine dayanılarak mahallinde altı ay hapis olunmasına karar verilmiştir. 1860 senesinde kayıtlara geçen ikinci zina vakası Zeytun³⁰ kazasında gerçekleşmiştir. Adı geçen kaza sakinlerinden Ali oğlu Davud, aynı yerden Hüseyin Kethüda'nın Zarife ismindeki bıkı-i baliğ kızını alıp firar ederek rızasıyla bıkırını izale etmiştir. Babasının şikâyeti üzerine yakalanan Davud ve Zarife yapılan sorgularında olayın cebren olmadığını ifade etmişlerdir (BOA, MVL. 603/02). Yargılama sonrasında Davud, 1858 Ceza Kanunu'nun 201. maddesine dayanılarak mahallinde bir sene müddetle hapis ile cezalandırılmıştır. 1858 Ceza Kanunu'nun yürürlükte olduğu döneme ait bu iki davada verilen kararda cezanın gerekçesi olan ilgili yasa maddesine atıf yapılmış, Halil ve Davud aynı ceza maddesinden yargılanmalarına rağmen yargıcın takdir sonucunda farklı sürelerde hüküm giymişlerdir.

Diğerlerinden farklı bir zina olayı 1867 yılında sancak merkezinde yaşanmıştır. Bu olayın diğerlerinden farkı bir Müslüman kadın ile gayrimüslim bir erkek arasında geçmiş olmasıdır. Avakim adlı bir Ermeni, Amasya'da Kemahlı Hasan'ın boşanmış eşi Hava'ya rızasıyla icra-yı fi'li-şenî eylemiştir. Vakada - muhtemelen bir gayrimüslim ile bir Müslüman arasında olması ve Havva'nın gönüllü olması nedeniyle Amasya meclisi tereddüt etmiş, cezanın artırılıp artırılmayacağı ile ilgili Meclis-i Vâlâ'dan görüş istemiştir (BOA, MVL. 749/34). 1862 yılında Sivas Valiliği, vilayet genelinde iki tarafın rızasıyla gerçekleşen zina olayları üzerine, ceza kanununda bu konuda cezai yaptırım olmamasının toplum ahlakını olumsuz etkilediğini belirterek bunların caydırılması için Meclis-i Vâlâ'dan görüş sormasına rağmen (BOA, MVL. 633/67) bir gayrimüslim ile bir Müslüman'ın karıştığı böyle bir olaydan sonra tekrar görüş istenmesi dikkat çekicidir. Meclis-i Vâlâ'dan verilen cevapta faillerin usulünce sorgulama ve yargılama yapılması istenmiştir (BOA, MVL. 749/34). Amasya'da yapılan muhakemede olayın her iki tarafın rızasıyla gerçekleşmesi nedeniyle hapiste kaldıkları süre yeterli görülerek tahliye edilmişlerdir (BOA, MVL. 567/9). 1861 yılında

²⁶ Günümüzde aynı isimle Samsun ili Havza ilçesine bağlı köy.

²⁷ Bu köy de Havza ilçesine bağlıdır.

²⁸ Şerbelek köyü günümüzde Başpelit ismiyle Havza'ya tabidir.

²⁹ Ergenliğe ulaşmış bekâr kız.

³⁰ Zeytin kazasının Avlagu, Kızıl Kise ve Göl adında üç nahiyesi vardı. Köprü kazasının kuzeybatı taraflarını kapsamaktaydı. Bağlı köylerden bazıları Karalı, Esenli, Mahmud Beyli nam-ı diğer Mihmad Beyli, Hacı Bey, Suruk ve Erdoğanşah idi (Yasar, 2013, s. 175-176).

Kars'ta yaşanan buna benzer bir vakada³¹ da faillere 201. maddeye istinaden 6 ay hapis cezası verilmiş, yattıkları süre dikkate alınarak serbest bırakılmışlardır (BOA. A.}MKT. MVL. 124/9). Şeri hukuka göre zina eden bekâr faillere dövme ve sürgün, evli olanlara ise recm cezası belirlenmiş iken (Ansay, 1958, s. 287) yeni yasada faillere medeni durumlarına bakılmaksızın eşit ve daha hafif bir ceza verildiği anlaşılmaktadır.

Resmi kayıtlara geçmiş diğer bir zina vakası da 1871 yılında Köprü³² kazasında görülmüştür. Kazaya tabi Gökbese³³ Köyünden Göcek Hasan'ın kızı ve Karslıoğlu Salih'in nikâhında bulunan zevcesinin hemşiresi, Karslıoğlu Salih tarafından "*Amasya civarında Ziyere nam mahalde henüz balığ olmadık bir nikâhlım var. Seni götürüp konuşturayım*" diyerek iğfal ile hanesinden çıkarır. Gece yürüterek Ziyaret köyündeki dut bahçeleri civarında bulunan böcekthane³⁴ye götürerek "*seni kocandan halas eder alurum*" diyerek cebren fi'l-i şeni icrasıyla bıkırını izale ve birkaç gün gezdirdikten sonra evine götürüp bırakır. Karslıoğlu oğlu Salih hakkında ailenin şikâyeti üzerine soruşturma başlatılmış ve failin bıkır-i izale suçunu kızın rızasıyla gerçekleştirdiği, evden cebren çıkarmadığı anlaşılmıştır (BOA, MVL. 604/20). Yargılama sonunda fail evlenmekten vazgeçtiği için 1858 Ceza Yasası'nın 201. maddesine istinaden altı ay hapis ile cezalandırılırken, failin kızın rızasıyla gerçekleşmesinden dolayı tazminat ödemekten kurtulmuştur (BOA, MVL. 606/86, s. 4).

1913 yılında Amasya'da vuku bulan başka bir zina vakası yine bir Müslüman ile bir gayrimüslim arasındadır. Kayda göre Şirvanlı Besim adında bir Müslüman, 21 yaşındaki Vartanos adlı bir Ermeni kızın bıkırını izale etmiştir. Kızın babasının şikâyeti üzerine Vartanos ailesine teslim edilip Besim mahkemeye çıkarılsa da mahkeme reisi ve müstantık³⁵ tarafından kız ihtida etti denilerek kısa sürede serbest bırakılır. Fail suçu Ermeni birisine karşı işlediği için kısa sürede serbest bırakıldığını iddia eden Candaryan, Sarkis ve Ekinciyan'ın da aralarında olduğu Amasya Ermeni cemaatinin ileri gelenleri tarafından Patrikhane aracılığıyla Dâhiliye Nezareti'ne itiraz dilekçesi yazılmıştır (BOA, DH. İD. 116/75, s. 7,11). Amasya mutasarrıflığı da zorlama olmasa da alıkoyma, izale-i bıkır ve iğfal suçlarının sabit olduğunu, buna rağmen failin müstantık ve ceza reisinin takdiriyle serbest bırakıldığını doğrulamıştır (BOA, DH. İD. 116/75, s.18). Bu iddia Zamanak ve Azadamard adlı Ermenice gazetelerin 21 Ekim 1893 tarihli nüshalarında da dile getirilmiştir (BOA, DH. İD. 116/75: 17).

4. Amasya Sancağında Meydana Gelen Tecavüz Olayları

Yukarıda bahsedilen zina vakalarından başka aynı dönemde sancakta yaşanmış ve resmi belgelere yansımış çok sayıda tecavüz olayına rastlamak mümkündür. Bu dönemde ilk karşılaştığımız vaka 1850

³¹ Kars'ta yaşanan olay benzer olmasına rağmen Avakim ile Havva arasındaki olaydan daha ağır olduğu söylenebilir. Şöyle ki Havva dul iken Kars'ta zinaya kaşınan kadın başkasının nikâhlı eşi durumundaydı. Kars'ın Göllü köyünde yaşanan vakada Hüseyin, aynı köyden Tursun oğlu Hüseyin'in karısı Fatıma'yı rızasıyla alıp beş gün dağlarda gezdirerek fi'l-i şeni icra etmiştir. Meclis'i Vâlâ'ya intikal eden yargılamaları neticesinde kendi rızasıyla da olsa birisinin kansını dağa götürüp gezdirmesi umumi ahlaka aykırı hareket olarak görülmüş ve 1858 Ceza Kanunu'nun 201. maddesine dayanılarak altışar ay hapis cezası verilmesi uygun bulunmuştur (BOA. A.}MKT. MVL.124/9).

³² Kuzeyden Havza, batıdan Osmaniçik ve Boyabat, güneyden Merzifon ve Hacıköyü ve kuzeyden Bafra ilçeleriyle çevrili olup merkezi Tavşan Dağı'nın kuzeybatı eteklerinde iki tepenin ortasında yer alan Köprü kasabasıdır. Kedağra olarak da bilinir. 19. yüzyılda Köprü ve Zeyton adında iki kazadan ibarettir. Zeyton'a bağlı Kızılkise, Göl ve Avlagu nahiyeleri bağlı iken, Köprü'ye Gulam, Samukalan, Paşa, Oymaağaç ve Ortaklar nahiyeleri bağlı idi (Yasar, 2013, s. 175-176). Günümüzde Vezirköprü ismiyle Samsun iline bağlı ilçe merkezidir.

³³ Günümüzde Samsun ili Vezirköprü ilçesine bağlı Kızılkise köyü olduğu tahmin edilmektedir.

³⁴ İpek böceği yetiştirilen yer (Fidan vd., 1996, s. 383).

³⁵ Mahkemeye çıkmadan önce zanlıyı sorgulayıp isnat edilen suç ve kabahatin aslına ortaya çıkarmakla görevli hâkimdir (Şemseddin Sami, 1987, s. 1341).

senesinde merkez kazaya bağlı Ziyaret köyünde vuku bulmuştur. Ziyaret köyünden Mustafa, Ahmed, Mehmed ve Hüseyin adlı gençler yine aynı köyden Ali'nin kızı Fatma'ya evde yalnız olduğu bir sırada fi'l-i şeni kasdıyla üzerine saldırmışlardır. Failleri karşısında gören genç kız karşı koymaya ve bağımaya başlamıştır. Direnen kızı içeri iten ve üzerine saldıran failler fi'l-i şeni sırasında sesinin çıkmasına engel olmak düşüncesiyle üzerine yorgan ve yastık ile bastırmışlardır. Fakat bir süre sonra nefes alamayan kızın ölümüne neden olmuşlardır. Fatma'nın babası faillerden şikâyetçi olmuş, fakat dava devam ederken faillerin 4.000 kuruş bedel-i katl ödemesi karşılığında davasından vazgeçmiştir. (BOA, A.}MKT. MV. 24/30). Burada 1840 Ceza Kanunu'nun 1. fasıl 1. maddesinde yer alan "...hiç kimse bir başkasının canına kast edemeyeceğine binaen... bir çobanın bile canına kast edildiğinde kisas-ı şer'i icra olunacaktır" hükmüne göre (Gökçen, 1987, s. 127-128) mağdurun babasının kısas hükmü gereği diyet olarak davasından vazgeçtiği anlaşılmaktadır.

Diğer bir tecavüz olayı 1853 yılında merkez kazaya bağlı Akdağ³⁶ nahiyesinin Başalan³⁷ köyünde gerçekleşmiştir. Başalan köyünde Kamıkaraoğlu Veliyyüddin bin Halil, gece aynı köyden Ömer'in kızı olup aynı zamanda Anadolu Ordu-yı Hümayununda asker olan Gökçeoğlu Mehmed bin Ali'nin nişanlısı Hatice'nin evine girip '*şeni alacağım*' diyerek cebren bıkr-i izale fiilini icra etmiştir. Hatice'nin nişanlısı Gökçeoğlu Mehmed'in: "*Mucib-i şer'isinitaleb ederim*" demesi üzerine Halil tutuklanmış ve suçunu itiraf etmiştir. Yargılama sonunda Halil, evlenme talebinde bulunmuş, kız kabul etmiş ise de Fetvahane tarafından ta'zir cezasının uygulanması tavsiye edilmiş, Meclis-i Vâlâ, bu görüşü de dikkate alarak failin "*Bermucib-i kanun-ı ceza*³⁸ *hapisleri tarihinden itibaren mahallinde bir sene müddetle vaz'-ı pranga olunması*"na³⁹ karar vermiştir (BOA, A.}MKT. MVL. 64/67, s.7-9). Burada tecavüz fiilinden dolayı faile verilen cezanın aynı dönemde Antalya, Rodos ve Sofya gibi diğer bölgelerdeki bazı tecavüz vakaları ile ilgili yargılamalarda takdir edilen cezalar⁴⁰ dikkate alındığında uyumlu olduğu söylenebilir.

1860 yılında sancakta arka arkaya kayda geçmiş tecavüz vakalarına rastlanmıştır. Birincisi Geldiklan⁴¹ nahiyesine bağlı Köyceğiz⁴² köyünde gerçekleşmiştir. Zikredilen köyden Kara Haliloğlu Hüseyin, tarlasında çalışırken 14 yaşındaki bekâr kızı Fatma'yı merkebe bindirerek yemek getirmesi için

³⁶ Amasya sancağı merkez kazasının nahiyelerinden birisidir. "*Amasya'nın doğu tarafında yer alır. Merkezi Akviran köyüdür. Bu nahiyeye; bin iki yüz metre kadar yüksek, şarktan garba doğru uzanan ve eskiden beri Akdağ demekle meşhur bir dağın eteklerinde bulunduğundan Akdağ ismi verilmiştir* (Yasar, 2013, s. 160-161)."

³⁷ Günümüzde aynı isimle Samsun ili Kavak ilçesine bağlı köy.

³⁸ 1851 Ceza Kanunu 2. fasıl 1. maddede namus ve ırz güvenliğinden bahsetse de ilgili yaptırım konusunda tercihi yargıca bırakmış, açıkça ceza miktarı belirtmemiş, şeri hukukun müeyyidelerini hatırlatmıştır (Gökçen, 1987, s. 146-147).

³⁹ Buradaki cebren kaçırılmak suretiyle tecavüz suçuna verilen ceza ile yukarıda bahsi geçen 1853 yılında Güvercinlik köyünde bir kızın işgal edilerek kaçırılması şeklindeki gerçekleşen zina suçuna verilen cezanın aynı derecede olması, olay sonrası failin mağdur ile evlenmeyi kabul etmesi halinde olayın cebren veya rızayla gerçekleşmesinin önemsenmediği izlenimi vermektedir.

⁴⁰ 1851 senesinde Antalya kazasının Solak köyünden Arap Abdullah, aynı köyden Hatip oğlu Ahmet'in bekâr kızını kaçırıp cebren fi'l-i şeni icra etmiştir. Şikâyet üzerine yapılan sorgusunda suçunu itiraf etmiş olan fail, yargılama sonunda bir sene müddetle prangaya konularak cezası bittikten sonra tahliyesine karar verilmiştir (BOA, A.}MKT. MVL. 42/48). Rodos Adası sakinlerinden Mehmet oğlu Durmuş ile İlya'nın Anceliko ve Kıryakuli adlı iki Hıristiyan kıza tecavüz etmişlerdir. Sorgularında suçlu itiraf eden failerin birer yıl süreyle prangaya konulmalarına karar verilmiştir (BOA, A.}MKT. MVL. 42/17). 1850 yılında Vidin vilayetine bağlı Sofya sancağı zaptiye erlerinden Recep ve arkadaşı Süleyman, Pancar köyü sakinlerinden Todori'nin evine girerek cebren karısına fi'l-i şeni icra etmek isterler. Todori'nin karşı koyması üzerine Receb, Todori'yi yaralar ve cebren karısına tecavüz eder. Todori'nin şikâyeti üzerine başlatılan incelemede Receb'in fiili işlediği, Süleyman'ın da ona yardım ettiği anlaşılır. Yargılama sonunda Receb iki sene, Süleyman da bir sene pranga cezasına çarptırılmışlardır (BOA, A.}MKT. MVL. 36/52).

⁴¹ Geldiklan nahiyesi, Amasya'nın batı tarafında yer alır ve merkezi de günümüzde Amasya merkez ilçeye bağlı Ortaköy idi. Danişmentliler zamanında Harzem Türklerinden Avsar kabilesi beylerinden Baygeldi ve aşireti bu nahiyede iskân olunmuş, daha sonra da Baygeldi Çiftliği manasına gelen Baygeldi Alan denmiş zaman içerisinde önce Geldi Alan sonra da Geldiklan adıyla meşhur olmuştur (Yasar, 2013, s. 163).

⁴² Günümüzde aynı isimle Amasya merkez ilçeye bağlı köy.

tarladan eve göndermiştir. Eve gitmek üzere yola çıkan Fatma, aynı köyden Cin İmamoğlu Ali ve arkadaşı Hüseyin ile yolda karşılaşmıştır. Fatma karşılaştığı bu kişilerce cebren merkepten indirilmiştir. Önce Ali Fatma'nın bıkını izale ve sonra Hasan fi'l-i şeni icra etmiştir. Olay üzerine Fatma ve babası bahsi geçen faillerden şikâyetçi olmuştur. Yapılan sorgulamada failer suçlarını itiraf etmiştir (BOA, MVL. 601/81). Yargılama esnasında Hüseyin vefat ettiği için sadece Ali hakkında hüküm tesis edilmiştir. Ali de 1858 Ceza Kanunu'nun 198. Maddesinin “*Bir adam bir kimseye cebren fi'l-i şeni icra eder, yani ırzına geçer ise muvakkaten küreğe konulur*” hükmüne istinaden mahallinde teşhir edildikten sonra üç sene Ergani Maden-i Hümayunu'nda kürek cezasına ve 200. maddesindeki “*Eğer böyle cebren fi'l-i şeni henüz bir ere tevziç olunmamış kız hakkında vuku bulur ise, buna mütecasir olan kimse kürek cezasından başka tazmin vermeye dahi müstehak olur*” hükmüne istinaden bekâr bir kıza ödenen mehr-i muaccele⁴³ miktarı kadar tazmin akçesini evlendiği zaman Fatma'ya ödemeye mahkûm edilmiştir (BOA, MVL. 601/81, 611/58). Aynı yıl ikinci bir tecavüz olayı Amasya sancağı Hakala⁴⁴ nahiyesine tabi Arslan köyünden kayda geçmiştir. Adı geçen köy sakinlerinden Bekir Kethüdaoğlu Bekir, Kertli (Kertmeli?) köyünden Abdülkadiroğlu Bayram'ın yardımıyla Arslan köyünden Kırkoğlu'nun Şerife isimindeki bıkı-balığ kızını cebren hanesinden çıkarıp dağa götürerek fi'l-i şeni icrasıyla bıkını izale eylemiştir. Şikâyet üzerine yakalanan fail sorgusunda Şerife'nin bıkını izale ettiğini kabul etmiştir (BOA, A.}MKT. MVL. 121/47). Yargılama sonrası faillerden Bekir, 1858 Ceza Kanunu'nun 198. maddesi gereğince teşhir edildikten sonra üç sene Ergani Maden-i Hümayunu'nda kürek ve 200. maddeye dayanılarak bekâr bir kıza ödenen mehr-i muaccele miktarını evlendiği zaman Şerife'ye ödeme cezasına çarptırılmıştır.

1860 yılında kayıtlara geçen üçüncü tecavüz vakası Hacıköy kazasına tabi Bademli⁴⁵ köyünde vuku bulmuştur. Bademli köyünden Hancıoğlu Veli ve refiki Solakoğlu Hüseyin ile diğer refiki Bünyatoğlu Mehmed, aynı köyden Bekşanoğlu Ahmed'in hanesine giderek zevcesi Sabire'yi yalnız iken darb ve tehdit ile fi'l-i şeni icra eylemişlerdir. Failer sorgularında suçlamaları kabul etmişlerdir (BOA, MVL. 605/76). Yapılan yargılama sonunda failerin 1858 Ceza Kanunu'nun 198. maddesine dayanılarak üç sene Ergani Maden-i Hümayunu'nda kürek cezasına hükmedilmiştir (BOA, MVL. 605/76).

Aynı yıl içinde bir tecavüz girişimi de Amasya merkezde yaşanmıştır. 1861 yılında Amasya'ya gelen ve yaklaşık yirmi gün şehirde kalan Fransız arkeolog ve dilbilimci George Perrot'un isim ve yer belirtmeden duyduklarından hareketle yaptığı açıklamalara göre 1860 yılında bir Türk tarafından Ermeni komşusuna tecavüz girişiminde bulunulmuştur. Perrot'a göre olay şöyle gelişmiştir; Türk bir kadın komşusu Ermeni kadından ödünç kilim ister. Ermeni kadın da ödünç istenen kilimi teslim üzere Türk komşusunun evine gitmiştir. Ermeni kadın eve girdiğinde komşusu Türk kadının kocası tarafından hem takıları alınır hem de tecavüz edilmek istenmiştir. Tecavüz girişimine direnen kadın evdeki hizmetçilerden birisinin kendisine acıması ve yardımıyla evden kaçmayı başarmıştır (Perrot, 1864, s. 455-456). Olay Amasya Paşası'na aktarılır. Fail şikâyeti duyunca kaçmıştır. Ancak kısa süre sonra Ermeni kadına ait takılarla birlikte yakalanarak mahkemeye çıkarılmıştır. Fakat Perrot'a göre adil bir yargılama yapılmamış, olayın gerçek şahitleri korkutularak doğru söylemeleri engellenmiş, yalancı şahitlerle sanık az bir ceza ile kurtulmuştur (Perrot, 1864, s. 455-456). Perrot'un mahkemelerdeki bu taraflı tutumdan sadece Ermenilerin değil yoksul

⁴³ Nikâh esnasında erkek tarafından kadına verilmesi kararlaştırılan akçe veya karşılığı mal (Şemseddin Sami 1987, s. 1436).

⁴⁴ Hakale Amasya merkez kazasının bir nahiyesidir. Amasya'nın kuzey tarafında yer alıp merkezi Hakala köyüdür. Bu nahiye; eskiden Arguma-Sulu Ova adıyla meşhur iken daha sonra Hakala nahiye merkezi olmuştur (Yasar, 2013, s. 161-162). Kağla-Kağala olarak da bilinen Hakala, günümüzde Yolpınar adıyla Amasya ili Suluova ilçesine bağlıdır.

⁴⁵ Günümüzde aynı isimle Amasya ili Gümüşhacıköy ilçesine bağlı köy.

Türklerin de mağdur olduğunu söylemesi dikkat çekicidir. Davanın taraflarından birinin daha sözü geçer, etkili bir kişi olması durumunda bu tür örnekler yaşanabiliyordu.

Ertesi yıl 1861 yılında Havza'da da bir tecavüz vakasına rastlanmaktadır. Havza kazasına bağlı Kayacak⁴⁶ köyünde Selimoğlu Hasan ve refiki Çobanoğlu Ahmed, aynı köyden Hasan'ın 10 yaşındaki biki-kerimesi Hatice'yi kaçırarak cebren fi'l-i şeni icra etmişlerdir. Kızın ailesi tarafından yapılan şikâyet üzerine failler tutuklanmıştır (BOA, MVL. 608/45). Yargılama sonunda faillerin teşhirinden sarf-ı nazar edilerek⁴⁷, 1858 Ceza Yasası'nın 198. maddesine göre; Hapis tarihlerinden itibaren üç sene Ergani Maden-i Hümayunu'nda kürek ve 200. maddeye istinaden kızın evlenmesi durumunda mehr-i mu'accele akçesi ödemeleri yönünde hüküm tesis edilmiştir. Bir başka tecavüz olayı da 1862 yılında Mecidözü⁴⁸ kazasına tabi Mazıbaşı⁴⁹ köyünde gerçekleşmiştir. Köy ahalisinden ve meşhur eşkiyadan Memişoğlu Hasan, refiki Ahmed ve Zazaoğlu Mustafa'nın yardımıyla aynı köyden Mehmed'in biki-kerime kızı Yeter'i gece cebren alıp dağa çıkararak biki-kerime izale etmiştir. Ahmed serseri şekilde gezip dolaşırken vefat etmiş olduğundan yargılanamamıştır. Diğer ikisi yakalanarak sorgulandığında Hasan, kızı zorla dağa kaldırıp biki-kerime izale ettiğini kabul etmiştir. Mustafa ise sadece Hasan'a refakat ve yardım ettiğini beyan etmiştir (BOA, MVL, 622/19). Yargılama sonucunda Ahmed ve Mustafa karar öncesinde vefat etmelerinden dolayı hüküm giymezken, Hasan 1858 Ceza Kanunu'nun 206. maddesinin zeylinde yer alan hüküm⁵⁰ gereğince altı ay hapis ile cezalandırılmıştır.

1862 senesinde Amasya merkeze bağlı Ziyaret⁵¹ köyünde de bir tecavüz vakası kayda geçmiştir. Ziyaret köyünden Himmet, Hasan, Süleyman ve yanlarında bulunan diğer üç kişi ile birlikte toplam altı kişi aynı köyden Merzifonlu İmam Ömer'in kızı ve Asakir-i Şahane neferlerinden Ömer'in zevcesi Ayşe'yi gece annesinin evinde yatar iken kaçırmaya karar vermiştir. Gece eve giden Himmet, Hasan'ı evin dış duvarından aşırarak bahçeye sokar ve dış kapıyı açtırır. Daha sonra da iç kapıya vurarak “Zevcin (kocan) Ömer'den kâğıt getirdim” diye bağırır. Ayşe kapıyı açtığında Himmet ve refiki Süleyman birlikte silahlı olarak içeri girerler. İki kişi birlikte Ayşe'nin ellerini bağlayıp zorla evden çıkararak bir saat mesafedeki Tokmanoğlu Ağlı denilen yere götürmüşlerdir. Burada kendileri ve diğer üç nefer sırayla fi'l-i şeni icra etmişlerdir. Mağdure Ayşe'nin şikâyeti üzerine yakalanan failler sorgularında suçlarını itiraf ederken, Hasan'ın sabi olması nedeniyle tecavüz olayına dahil olmadığı anlaşılmıştır (BOA, A.}MKT. UM. 549/88). Meclis-i Vâlâ, olay hakkında kendisinden görüş isteyen Amasya meclisine vakanın araştırılarak mağdurenin rızası olduğu anlaşılırsa ve velisi mağdure hakkında ırz davası açarsa 201. maddenin zeylindeki hükme göre, rızası yoksa faillerin ilgili maddeye (198. madde) göre yargılanmalarını bildirmiştir. Yukarıda dipnotta verilen 201. maddenin zeyli incelendiğinde zina yoluyla evlilik akdi ve güveni ihlal edilen eşlerin mağduriyetini giderecek düzenlemeleri içerdiği anlaşılır. Burada Meclis-i Vâlâ'nın “... *bumakule şeylerin tedkikat-ı mütemadiye ve tahkikat-ı mütevaliye ile sahisi*

⁴⁶ Günümüzde aynı isimle Samsun ili Havza ilçesine bağlı köy.

⁴⁷ Faillerin yaşlarının 18-70 arasında olmadığı anlaşılıyor.

⁴⁸ Amasya'nın güneybatı tarafında yer alıp doğusu Amasya, batısı Çorum, güneyi Zile ve kuzeyi Hacıköyü kazalarıyla çevrilidir. Merkezi Avkat köyü civarında iki tepenin sırtlarında yer alan Mecidözü kasabasıdır. Bu kasaba Avkatlıoğlu Hacı Ali Ağa'ya nisbetle Hacıköyü demekle de meşhur olduğundan Hacıköyü ile karıştırılmaması için buna AvkatHacıköyü, ona Gümüş Hacıköyü denilmektedir. Bu kaza Mecidözü, Tanunözü ve Varay adında üç kaza, iki yüz kırk köy ve yedi nahiyeye sahipti (Yasar, 2013, s. 179-180). Bu kaza günümüzde aynı isimle Çorum iline bağlı bir ilçedir.

⁴⁹ Günümüzde aynı isimle Çorum ili Mecidözü ilçesine bağlı köy

⁵⁰ “Her kim bir baliğayı cebren kaldırub kaçırırsa üç aydan üç seneye kadar habs olunur. Fakat kocası varsa kaçırın kimse muvakkaten küreğe konulur. Her kim bir baliğanı yahud bir gayribaliğanın cebren kaldırub kaçırılması emrinde kaçırın adama muavenet eyler ise bir aydan altı aya kadar habs olunur (Düstur, Tertib I, C. I, s. 582).”

⁵¹ Günümüzde Ziyaret adıyla Amasya ili merkez ilçeye bağlı kasaba

meydana çıktığı dahi hayrete düşüren işlerden olduğu” (BOA, A.}MKT. MV. 24/30) düşüncesiyle olayı şüpheli bularak Ayşe'nin rızasının olması ihtimalini de dikkate alarak adaletin tesisi için her olasılığın değerlendirilmesinin önemini vurgulaması bakımından değerlidir. Yani Ayşe bu olayda mağdur değil olayın gönüllü bir tarafı ise gerçeğin ortaya çıkarılarak kocasının hukuku gözetilmek istenmiştir.

Ertesi yıl yine aynı köy yakınlarında ikinci bir tecavüz vakası gerçekleşmiştir. 1863 yılında Amasya sakinlerinden Kaba Hafizoğlu Abdullah, annesi ve zevcesi ile birlikte Filingirler denilen yerdeki dut bahçesine çalışmaya gitmişlerdir. Bahçeye gelen Ziyaretköyü sakinlerinden Hasan, Mustafa, Hüseyin, Ali, Süleyman ve Mehmed, pala ve silahla bahçenin böcekthane kapısından girip Abdullah'ı bıçak ve sopa ile darp edip korkutarak karısını cebren dağa kaldırıp tecavüz etmişlerdir. Abdullah'ın şikâyeti üzerine yakalanan failerin sorgusunda yaşı küçük olduğu için tecavüz olayına katılmayan Süleyman dışındakilerin cebren tecavüz olayına müdahil oldukları anlaşılmıştır (BOA, MVL. 658/82). Yargılama sürecinde Mehmed, yaşının küçük olması ve fiile müdahil olmadığı anlaşıldığından berat ederken diğerlerinin 1858 Ceza Kanunu'nun 198. maddesine istinaden mahallinde teşhir edildikten sonra dörder sene müddetle kürek cezası çekmek üzere Ergani Maden-i Hümayunu'na gönderilmelerine hükmedilmiştir.

Aynı yıl Osmancık kazasında bir tecavüz vakası kayda geçmiştir. Osmancık kazasının Gazi Ferhad Mahallesi sakinlerinden Dündükçüoğlu Ahmed bin Veli, arkadaşı Hüseyin Efendioğlu Hüseyin bin Ahmed'in yardımıyla aynı mahalleden Çürükoğlu Ömer'in bıkır-i balığ kızı Fatma'yı babasının bağ bekçiliği yaptığı - Hasan Diken?- denilen yerde babasının olmadığı bir zamanda gece cebren bağlar arasına götürerek bıkırini izale etmiştir. Amasya meclisinin yaptığı ön soruşturmada adı geçen Dündükçüoğlu Ahmed, bıkır-i izale suçunu işlediğini Hüseyin bin Ahmed'in de kendisine yardım ettiğini itiraf etmiştir (BOA, MVL. 640/50, s.5). Meclis-i Vâlâ'da yapılan yargılama sonucunda Dündükçüoğlu Ahmed'in, 1858 Ceza Kanunu'nun 198. maddesi gereği mahallinde teşhir edildikten sonra üç sene müddetle kürek cezası çekmek üzere Ergani Maden-i Hümayunu'na gönderilmesine ve 200. maddeye istinaden mahallince takdir olunan 2.000 kuruş bedel-i bıkır'i Fatma'ya ödemesine karar verilmiştir. Yardım ettiği inkâr eden Hüseyin ise salıverilmiştir.

1864 yılında bir tecavüz vakası da Zeytun kazasında görülmüştür. Cebecioğlu Kel Hasan adlı eşkıya, Amasya sancağı Zeytun kazasına tabi Kuzçat köyünden Mustafa'nın bıkır-i balığ kızı Dudu'yu cebren kaldırıp dağa götürerek izale-i bıkırine cüret etmiştir (BOA, MVL. 679/28). Kel Hasan'ın, yargılama sonunda 1858 Ceza Kanunname-i Hümayunu'nun 198. maddesine istinaden mahallinde teşhir edildikten sonra üç sene kürek cezası çekmek üzere Ergani'ye gönderilmesine, suçu evlenmemiş bekâr kıza yönelik işlediği için 200. maddeye dayanılarak kızın evlenmesi halinde takdir edilecek mihr-i mu'accele'yi Dudu'ya ödemesine karar verilmiştir.

1871 yılında bir tecavüz vakası da Köprü kazasında vuku bulmuştur. Kazaya bağlı Ortaklar⁵² köyünden ve eşkıya taifesinden Kahyaoğlu Üçgöz Mustafa, yine aynı kazaya bağlı Gulam⁵³ köyünden Hacıoğlu Ahmed'in zevcesi Fatma'ya cebren fi'l-i şeni icra etmiştir. Olayı duyan Ahmed, hemen Üçgöz Mustafa'ya balta ile saldırarak onu yaralamış, kendisi de Mustafa tarafından bıçakla sol omzundan ağır yaralanmıştır. Olay mahallinden kaçan Mustafa, durumun adli mercilere aksetmesi üzerine Havza'da iken yakalanmış, sorgusunda tecavüz suçunu reddetmiş, yaralama fiilini kabul etmiştir (BOA, MVL.

⁵² Günümüzde aynı isimle Samsun ili Havza ilçesine bağlı köy.

⁵³ Günümüzde Bahçekonak ismiyle Samsun ili, Vezirköprü ilçesine bağlı köy.

604/23). Tecavüz suçu ispat edilemediği için 1858 Ceza Yasası'nın 178. maddesinde yer alan (Dustûr, Tertib I, C. I, s. 575);

“Bir kimse bir şahsı yirmi günden ziyade işinden kalmasını yahud hastalanmasını mucib olacak surette cerh veya darb eyler ise iki aydan iki seneye kadar habs olunması mesarif-i cerahiyesiyle mecruh ve mazrubun hal-i sıhhatinde kesb edeceği ticaret ve ücretinin misli kendisinden alınıb mecruh ve mazruba verilmesi elzemdir”

Hükmü gereği Mustafa, Mehmed'in tedavi masraflarını, işinden uzak kalmasından kaynaklanan zararlarını ödeme ve altı ay hapisle cezalandırılmıştır. 1913'te gerçekleşen bir başka tecavüz olayında Amasya sakinlerinden Babaoğlu Rahim Ali, aynı yerden Çulha İbrahim'in 8-9 yaşındaki oğluna fi'l-i şeni icra etmiştir. Soruşturmada suçu sabit görülmüştür (BOA, BEO. AYN. d. 815, s. 2). Yargılanan fail 1858 Ceza Kanunu'nun 197. maddesindeki *“Her kim on bir yaşından aşağı bir çocuğa fi'l-i şeni icra eyler ise, altı aydan az olmamak üzere muvakkaten hapis cezasıyla mücazat olunur”* hükmü gereğince altı ay hapse mahkûm olmuştur (BOA, BEO. AYN. d. 815, s. 2). Yukarıda bahsi geçen Selimoğlu Hasan ve Çobanoğlu Ahmed'in, 10 yaşındaki Hatice'ye tecavüz suçundan üç sene kürek cezası aldığı hatırlanırsa bu davada çocuk yaştaki erkek mağdura karşı işlenen tecavüz fiilinde failin yalnızca altı ay hapis cezası alması düşündürücüdür. Burada her ne kadar ilgili ceza maddesi çocuklara yönelik tecavüz suçu için ergenlik çağına gelmiş bekâr kıza yönelik tecavüz suçuna nispetle oldukça az sayılabilecek -altı ay ile bir yıl arasında- hapis cezası düzenlemişse de yargıcın takdir yetkisini en alt sınırdan kullanması da dikkate çekicidir.

1916 yılına ait bir tecavüz kaydı diğerlerinden farklı bir özelliğe sahiptir. Bu vakada fail sıradan bir vatandaş değil bizzat sancağın en yüksek mülki amiri yani mutasarrıfıdır. Kayda göre Amasya Mutasarrıfı Rauf Bey, evine hizmetçi olarak bir muhacir kızını alır. Fakat bir süre sonra hizmetçi olarak eve aldığı bu kızın cebren bkrini izale etmiştir. Bununla da kalmayan mutasarrıf yine evine çağırdığı bir başka kadına zorla tecavüz ederek intiharına neden olmuştur (BOA, DH. ŞFR. 70/191). Şikâyet üzerine Dahiliye Nezareti'nin izni ile Rauf Bey hakkında tahkikat başlatılmış (BOA, DH. ŞFR. 71/125) ve görevden alınmıştır (BOA, DH. ŞFR. 539/75).

5. Tecavüz Suçlarında Uygulanacak Cezaların Tatbiki

1840 ve 1851 ceza kanunlarının uygulamaları ile ilgili hem örnek uygulamanın az olması hem de her iki yasada da zina ve tecavüz suçlarının ayrıntılı tanımlanmaması, yaptırımlarının net şekilde belirtilmemesi nedeniyle uygulamada bir standart beklemek doğru olmaz. Çünkü yasalarda suçun niteliklerinin ve yaptırımın sınırlarının yeterince belirlenmemesi doğal olarak yargıca geniş takdir yetisi vermektedir. Az sayıdaki örnekler bu konuda bazı ipuçları vermektedir. Mesela 1853 yılında Musaköy'de bekâr kıza tahrik ve teşvik ederek kaçırarak, bkrini izale etmek suçunu işleyen Kahvecioğlu Hüseyin 1851 Ceza Kanunu çerçevesinde altı ay hapis ile cezalandırılırken, Güvercinlik köyünde aynı yıl içinde aynı suçu işleyen Müezzinoğlu Mehmed bir yıl pranga cezasına mahkûm edilmiştir.

1858 Ceza Kanunu zina ve tecavüz suçlarını birbirinden ayırmış, önceki iki yasaya göre hem zina ve tecavüz suçlarını hem de yaptırımlarını net ve ayrıntılı şekilde tanımlamıştır. Bu nedenle önceki dönemde gözlenen tutarsızlıkların görülmemesi ya da en azından azalması beklenir. Amasya sancağındaki örnekler incelendiğinde nispeten bir standartlaşma görülse de bu beklentinin tam olarak gerçekleştiği söylenemez. Mesela 1860 yılında Şerbelek köyünde bekâr kıza iffal ile fuhuşa tahrik ve teşvik ederek bkrini izale etmek suçunu işleyen Halil, 201. maddeye istinaden altı ay hapis cezası alırken aynı yıl Zeyton kazasında aynı suçu

işleyen Alioğlu Davud, bir yıl hapis cezası almıştır. Yine 1867 yılında Ermeni Avakim ve eşinden boşanmış Havva arasında rıza ile gerçekleşen zina olayında Amasya Meclisi, faillere caydırıcı yaptırım uygulanması konusunda Meclis-i Vâlâ'dan görüş isterken, 1913 yılında Besim ve Ermeni Vartanos arasındaki zina olayında alıkoyma, iğfal ve bikr-i izale suçları sabit görülmesine rağmen fail serbest bırakılmıştır. Yukarıda Perrot'un 1860 yılında isim vermeden Amasya'da yaşandığını ifade ettiği olay ile ilgili iddiaları da göz önünde bulundurulduğunda kanunun uygulanmasında failin sosyal, etnik ve dini özelliklerinin zaman zaman kararlarda etkili olduğu, objektiflikten uzaklaşıldığı düşünülebilir. Diğer bölgelerdeki uygulamalar gözden geçirildiğinde bu görüşü destekleyen bazı örneklere rastlanmıştır. Mesela Rusçuk'ta 1860 yılında İlyazar adlı Yahudi çocuğa tecavüz eden üç Müslüman⁵⁴(BOA, MVL. 937/21, s. 1-5) ve 1864'de yollarını kesmek suretiyle babasının elinden zorla aldıkları Lazar⁵⁵ adlı Rum çocuğa tecavüz eden iki Müslüman üç yıl kürek cezası alırken 1862 yılında Denizli sancağının Honaz kazasında Müslüman bir kadına tecavüz eden Dimitri'ye⁵⁶beş yıl kürek cezası verilmiştir (BOA. MVL. 638/61). Yine 1864 yılında Giresun'da Lazari⁵⁷ adındaki Rum çocuğa tecavüz eden dört Müslüman sadece üç yıl kürek cezasına çarptırılmışlardır(BOA, MVL. 742/107, s.1-11). Bu örnekler bize mağdur ve failin sosyal ve etnik kökenine göre kararlarda esneme olduğu izlenimini vermektedir. Hükümlerdeki bu farklılıklarda yargıçların takdir yetkisini bazen adalet için değil keyfi kullanmalarının etkili olduğu ileri sürülebilir. Ancak bu farklılıkları sadece yargıçların takdir yetkilerini keyfi kullanmalarına bağlamak doğru olmaz. Çünkü bu süreçte uzun süre modern ceza teşkilatına ilişkin yeterli bir eğitim sistemi kurulamaması, nitelikli memurların yetişmesi için yeterli zaman ve imkânın olmaması, müddei-i umumi⁵⁸ ve müstantik gibi ceza yargılamasında etkin rol oynayan görevlilerin yerini uygulamada başka memurların doldurması da birçok suiistimale yol açmıştır (Ekinci, 2017, s. 200).

Sancakta bu dönemde yaşanan çok sayıda tecavüz vakası ile ilgili sonuçlanmış yargılamalar incelendiğinde nispeten bir standartlaşma görülse de aynı suçlarla ilgili bazı kararlarda dikkat çekici farklılıklar görülmektedir. Cebren fi'l-i şeni olarak adlandırılan tecavüz suçları genelde evli kadınlara uygulanırsa failler 19. maddeye göre teşhir, 198. maddeye göre kürek, bekâr kıza uygulanırsa teşhir ve kürek cezalarına ilave olarak 200. maddeye göre bedel-i bikr tazminatı ile cezalandırılmışlardır. Fakat bu cezalandırmalarda benzer suçlara yargıçların takdir ettikleri ceza sürelerinde farklılıklar olduğu

⁵⁴ Rusçuk sakinlerinden Yahudi Behor'un 15 yaşındaki oğlu İlyazar, babasının beki olduğu kenar kasabada İstanbulluoğlu'nun Bahçesi'nde yalnız iken Rusçuk'lu Hamal Sadullah bin Ali, refiki PaçaoğluAhmed ve İsmail Efendi tarafından cebren tecavüz edilir. Mağduru failerin elinden yoldan tesadüfen geçen bir grup Müslüman kurtarır. İlyazar'ın babasının başvurusunu takiben yapılan sorgulama ve muhakeme neticesinde suçları sabit görülmesine ve mağdur İlyazar çocuk olarak değerlendirilmesine karşılık faillerin Ceza Kanunu'nun 197. maddesine göre değil, 198. maddeye göre "*ba'de't-teşhir üç sene müddetle vaz'ı kürek olunmaları*" na hükmedilmiştir (BOA, MVL. 937/21, s.1-5).

⁵⁵ 13-14 yaşındaki Yozef, babası Lazar ile birlikte Kayseni'ye gitmekte iken yollarını kesen Osman ve Ahmed tarafından babasının elinden alınarak bir odaya kapatılıp tecavüz edilir. Failler Ceza Kanunu'nun 198. maddesine istinaden üç yıl kürek cezasına çarptırılmıştır (BOA, MVL. 661-22).

⁵⁶ 1862 yılında Denizli sancağının Honaz kazasından Dimitri, mezkûr kazaya bağlı Adacık köyünden Aişe'yi cebren kaçırıp Karahisar-ı Sahib sancağının Şeyhlü kazasında bir değirmene götürüp tecavüz eder. Şikâyet üzerine yapılan soruşturmada suçunu itiraf eder. Ceza Kanunu'nun 198. maddesi gereğince "*Tarih-i hâpisten itibaren ba'de't-teşhir beş sene müddetle küreğe konulmak üzere Kıbrıs'a gönderilmesine*" karar verilmiştir (BOA, MVL. 638/61).

⁵⁷ Giresun'un Lonca Mahallesi'nden ve Rum milletinden Kaptan Kirako'nun oğlu Lazari, 1864 yılında gece vakti arkadaşlarıyla birlikte balık tutmak amacıyla denize açılır. Bu esnada başka bir kayıkla yanlarına yaklaşan Özülioğlu Ahmed bin İbrahim, Kapu Mahallesi'nden Macaroğlu Ömer bin Mehmed, Kürdoğlu Mustafa bin Hüseyin ve Dumanoğlu Ömer bin Emin adlı kişiler tarafından silah doğrultmak suretiyle arkadaşlarının yanından zorla kendi teknelerine bindirilerek götürülür ve tecavüz edilir. 15 yaşındaki Lazari'nin babasının şikâyeti üzerine yapılan soruşturmada sözü geçen dört Müslümanın Lazar'a tecavüz ettikleri tespit edilir. Soruşturma sonunda faillerin ceza kanununun 198. maddesine istinaden "*ba'de't-teşhir üçer sene müddetle vaz'ı kürek olunmak üzere Trabzon'a gönderilmeleri*" ne hükümlenmiştir(BOA, MVL. 742/107, s.1-11).

⁵⁸ Hükümet namına dava eden, kamu adına adalet ve hukukun muhafazası için mahkemede hazır bulunanları takip eden adliye memurudur (Şemseddin Sami, 1987, s. 1315).

anlaşılmaktadır. Mesela bekâr kıza karşı cebren fi'l-i şenî icra eden, Köyceğizli Cin İmamoğlu, Eraslanlı Bekir Kethüdaoğlu, Kayacıklı Selimoğlu Hasan, Osmancıklı Düdükçüoğlu Mehmed teşhir, üç yıl kürek ve bedel-i bıkır tazminatına mahkûm olmuşlar iken, Mazıbaşılı Memişoğlu Hasan 206. madde zeyline göre altı ay hapis cezası almıştır. Yine evli kadına karşı cebren fi'l-i şenîyi Bademli köyünde işleyen Hancıoğlu Veli ve avanesi teşhir ve üç yıl kürek cezası alırken Filingirler'de işleyen Himmet ile Süleyman teşhir ve dört yıl kürek cezası almışlardır⁵⁹.

Kararlarda dikkat çeken bir diğer çelişki de mağdurların yaşları gereği suçun faillerinin yargılanması gereken maddelere riayet edilmemesidir. Mesela 1858 Ceza Kanunu'nun 197. maddesinde yer alan “Her kim on bir yaşından aşağı bir çocuğa fi'l-i şenî icra eyler ise, altı aydan az olmamak üzere muvakkaten hapis cezasıyla mücazat olunur” hükmüne göre 11 yaşından küçükler için cinsel saldırı suçları bu maddeye göre değerlendirilmesi gerekirken farklı yaklaşımlar sergilendiği gözlenmektedir. Kayacık köyünde 10 yaşındaki Hatice'ye tecavüz eden Selimoğlu Hasan 198. maddeye göre yargılanırken, Amasya'da 9 yaşındaki erkek çocuğa tecavüz eden Babaoğlu Rahmi, 197. maddeye göre yargılanmış ve hüküm giymiştir. Diğer bölgelerdeki uygulamalara bakıldığında bu çelişkili yaklaşımın sadece Amasya sancağına özgü olmayıp diğer yerlerde de çok sayıda örneğine rastlandığı görülmüştür. Bu konuda örnek gösterilebilecek ilginç bir tecavüz vakası 1861 yılında Deyr'ül Kamer'de⁶⁰ yaşanmıştır. Altı yaşında bir Ermeni çocuk, Mehmet adında bir asker tarafından tecavüze uğramıştır⁶¹. Yapılan incelemede failin suçu işlediği anlaşıldığında çocuklara karşı tecavüz suçunun karşılığı olarak Ceza Kanunu'nun 197. maddesine göre yargılanması gerekirken, yetişkinlere karşı işlenen tecavüz cezalarını içeren 198. maddeden yargılanmıştır (BOA, MVL. 759/95, s. 8). Oysa 1863 yılında Girit'te gerçekleşen başka bir vakada tersi olmuştur. Girit'e tabi Apokoron kazasının Kasnaklı? Köyünden Ali'nin 4 yaşındaki oğlu Hüseyin'e, Anastos Madazaki'nin 15-16 yaşındaki oğlu Petro tecavüz eder. Yapılan şikâyet üzere mağdurun muayenesi, failin sorgulanması neticesinde Petro'nun bahsi geçen fiili işlediği tespit edilir. Fail, Ceza Kanunu'nun çocuklara karşı işlenen tecavüz suçlarına karşılık gelen 197. maddesine göre yargılanmış ve aynı maddeden hüküm giymiştir (BOA, MVL. 790/73).

6. Sonuç

Amasya Sancağında 1850-1916 yılları arasında 8 zina, 15 tecavüz olmak üzere 23 vaka incelenmiştir. Bunlardan ikisinin dava sonucu tespit edilememiştir. Failler, yargılanma süreci tamamlanan davaların 7'sinde hapis, 2'sinde pranga, 7'sinde kürek cezasına çarptırılırken 2 davada failer çeşitli nedenlerle serbest bırakılmıştır. 5 davada failer bekâr kızlara yönelik tecavüz suçları işlemelerinden dolayı kürek cezası

⁵⁹ Amasya sancağında benzer evli kadınlara karşı işlenen tecavüz vakalarında üç dört yıl olarak takdir edilen kürek cezasının başka yerlerde farklı sürelerde takdir edildiği anlaşılmaktadır. Mesela 1862 yılında Salih, Mercan, Abdullah Bergama'da Martiyo'nun çiftliğinde iken Ali, Mustafa, İsmail, Hasan ve diğer Mustafa zorla çiftliğe girerek ve darp ve silahla tehdit ederek öncekilerin kadınlarını dağa kaçırmış ve fi'l-i şenî icra etmişlerdir (BOA, MVL. 663/45). Failler sekiz yıl kürek cezasına çarptırılır.

⁶⁰ Günümüzde Lübnan sınırları içinde olan bir kasaba. Osmanlı döneminde Cebel-i Lübnan sancağının merkeziydi.

⁶¹ Desaadet Ordu-yı Hümayun'u mensubu olup memuren Deyr'ül Kamer'de bulunan 4. piyade nizamiye alayının 1. taburunun 3. bölük neferatından ve İstanbul'da Şeyh Vefa civarındaki Molla Hüsrev Mahallesi'nden Mehmed bin Mehmed, 1861 senesinde sarhoş iken görev yeri olan Deyr'ül Kamer'de yaşayan Ermeni milletinden Cebrail Behim'in altı yaşındaki oğlu Mihail'i evinin önünde oynarken zorla تنها bir köşeye götürerek tecavüz eder. Bahçeye çıktığında evden biraz uzakta ağlayan çocuğu ve uzaklaşmakta olan Mehmed'i gören Mihail'in annesi Meryem, çocuğun yanına gittiğinde perişan halde bulur, tecavüze uğradığını fark eder. Daha önceden bir çavuş nezaretinde eve tamir amacıyla gelmiş olduğundan dolayı uzaklaşmakta olan Mehmed'i tanıyıp yetkililere ihbarda bulunur. Soruşturma sonucu iddia edilen fiili işlediği tespit edilen Mehmed, askerlikten çıkarılmış, Ceza Kanunu'nun 198. maddesine göre “iki yüz değnek darb olunduktan sonra beş yıl müddetle küreğe konulmak üzere Akka Kalesi'ne gönderilmesine” karar verilmiştir (BOA, MVL. 759/95, s.1-8).

yanında teşhir ve tazminat (bedel-i bıkır) ödemeye mahkûm olurken, 2 davada failer evli kadınlara aynı fiili işlediklerinden kürek cezasına ilave olarak sadece teşhir cezasına çarptırılmışlardır.

1840 ve 1851 Ceza kanunlarının zina-tecavüz suçlarını ve cezalarını net şekilde tanımlamaması nedeniyle 1858 öncesi kararlarda cezanın kayıtlı olduğu ilgili maddelere atıf yapılmazken 1858 Ceza Kanunu sonrası kararlarda ilgili maddelere atıf yapılmıştır. 1858 Ceza Kanunu sonrası, kürek cezası alanlara ilave ve tamamlayıcı bir ceza olarak teşhir cezası da eklenmiştir. Ayrıca bekâr kızlara yönelik cinsel saldırı suçlarında ise kürek ve teşhire ilave tazminat cezası eklenmiştir. Cezalandırılmalarda mağdurun yaşı, medeni durumu, cinsiyeti, etnik kökeni, kadıların takdir yetkisi, zina ya da tecavüz sonrası mağdurun faille evlenmesinin belirleyici etkisi gözlenmiştir. 1858 Ceza Kanunu ile zina ve tecavüz suçları net şekilde tanımlanmasına ve kararlarda bir standart sağlamaya çalışılmasına rağmen yasadaki gelişmeye paralel kısmi bir standardizasyon görülse de beklendiği gibi tam bir standardın yakalandığı söylenemez. Ceza Yasası'nın tecavüz suçlarına uygulanacak hükümleri konusunda mahkeme görevlilerinin yasanın net şekilde belirlemediği yerlerde mağdurun ya da failin sosyo-kültürel durumuna bakarak hareket ettikleri, takdir yetkisini keyfi kullanabildikleri ve uygulamada birlikteliğin sağlanamadığı anlaşılmaktadır. Ceza Yasası çocuklara ve yetişkinlere karşı işlenen tecavüz suçlarında farklı cezalar öngörmüş olmasına karşın çocuk ya da yetişkinliğin sınırı bazen dikkate alınmadığı için hükümler benzer özelliklere sahip farklı olaylarda farklı şekilde işletilmiştir.

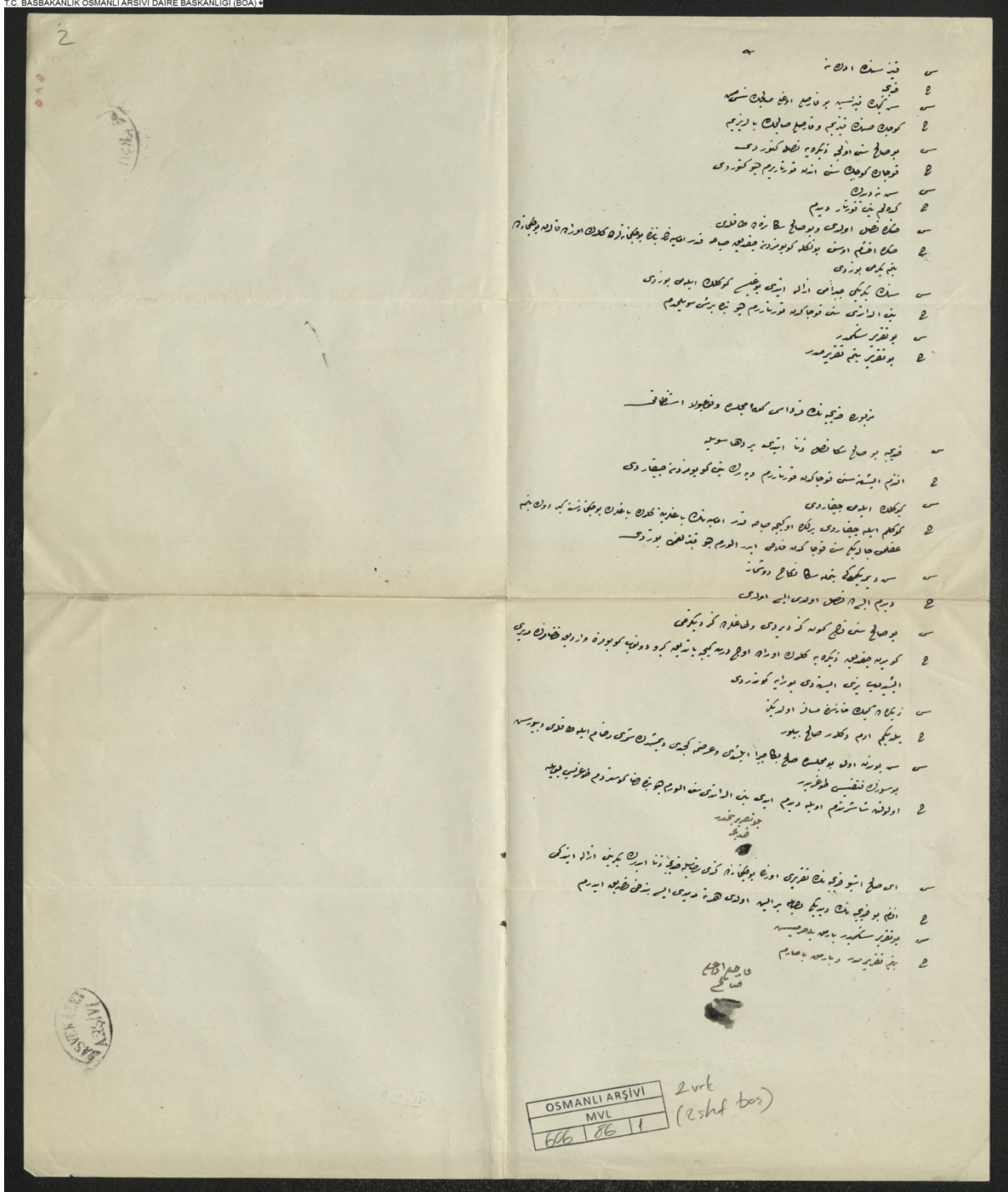
Kaynakça

- [1] Abacı, Nurcan (2001). Bursa Şehrinde Osmanlı Hukukunun Uygulanması-17. Yüzyıl, Kültür Bakanlığı Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- [2] Acar, İsmail (2002), “Osmanlılarda Zina Suçu ve Cezası”, Türkler Ansiklopedisi C. 10, Ankara.
- [3] Akman, Mehmet (2004), Osmanlı Devletinde Ceza Yargılaması, Eren Yayıncılık, İstanbul.
- [4] Ansay, Sabri Şakir (1958), Hukuk Tarihinde İslam Hukuku, Ankara Üniversitesi İktisat Fakültesi Yayınları, Ankara.
- [5] Arsal, Sadri Maksudi (1947), Türk Tarihi ve Hukuk, İsmail Akgün Matbaası, İstanbul.
- [6] Avcı, Mustafa (2004), Osmanlı Hukukunda Suçlar ve Cezalar, Gökkuşbu Yayınları, İstanbul.
- [7] Bardakoğlu, Ali (1996), “Had”, TDV İslam Ansiklopedisi, C.14, Ankara.
- [8] Başoğlu, Tuncay (2011), “Ta’zir”, TDV İslam Ansiklopedisi, C. 40, Ankara.
- [9] Can, Cahit (2002), Toplumsal İnsanın Evrensel Doğası ve Cinsel Suçlar, Seçkin Yayınevi, Ankara.
- [10] Candan, Rabia Beyza (2015), “1840 Tarihli Ceza Kanunname-i Hümayunu İncelemesi”, Anadolu Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, S. 1/1. (63-81).
- [11] Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi, Babîali Evrak Odası Ayniyat Defterleri, (BOA, BEO. AYN) d. 815.
- [12] Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi, Dahiliye İdare, (BOA, DH. İD), 116/75.
- [13] Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi, Dahiliye Nezâreti Şifre Kalemi, (BOA, DH. ŞFR) 70/191, 71/125, 539/75.
- [14] Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi, Meclis-i Valâ, (BOA, MVL): 199/22, 567/9, 576/8, 601/21, 601/81, 603/02, 604/20, 604/23, 605/76, 606/86, 608/45, 611/58, 622/19, 633/67, 638/61, 640/50, 658/82, 661/22, 663/45, 679/28, 742/107, 749/34, 759/95, 790/73, 937/21.
- [15] Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi, Sadaret Mektubi Kalemi, Meclis-i Valâ, (BOA, A.}MKT. MVL) 24/30, 36/52, 42/17, 42/48, 64/67, 121/47, 124/9.
- [16] Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi, Sadaret Mektubi Kalemi, Umûm Vilâyet (BOA, A.}MKT. UM) 549/88.
- [17] Çabuk, Fahri (2017), “Osmanlı’da Meclis-i Valâ’ya İntikal Eden Irza Geçme Davaları ve Uygulanan Cezalar (1850-1862)”. Sosyal Bilimler Dergisi. Sayı 14. (614-630).
- [18] Çelik, Yasemin (2020), Boys in Court: The Rape Cases İn the Meclis-i Valâ (1858-1868) Legal Identification and Trial Process, Yıldız Technical University, İstanbul. (Unpublished Master Thesis).
- [19] Durkheim, Emile (1966), Ceza Evriminin İki Kanunu, Çev.: Hamide Topçuoğlu, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Kriminoloji Enstitüsü Yayınları, Ankara.
- [20] Düstur, Birinci Tertip, C. I (İstanbul: Matba’a-yı Amire, 1289/ 1872/3).
- [21] Dülger, İbrahim (1998), Cinsel Özgürlüğe Karşı İşlenmiş Suçlardan Irza Geçme Suçu. Selçuk Üniversitesi, Konya. (Yayınlanmamış Doktora Tezi).
- [22] Ekinci, Ekrem Buğra (2017), Osmanlı Mahkemeleri Tanzimat ve Sonrası, Arı Sanat Yayınevi, İstanbul.
- [23] Fidan, Kardaş vd. (1996), MEB Örnekleriyle Türkçe Sözlük, Türk Tarik Kurumu Basımevi, Ankara.
- [24] Gökçen, Ahmet (1987), Tanzimat Dönemi Osmanlı Ceza Kanunları ve Bu Kanunların Ceza Müeyyideleri, İstanbul Üniversitesi, İstanbul. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi).
- [25] İlaslan, Gamze (2015), 19. Yüzyıl Osmanlı Nizamiye Mahkemelerinde Kadın Kaçırma ve Kaçma. Boğaziçi Üniversitesi, İstanbul. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi).
- [26] İnalçık, Halil (2011), “Sened-i İttifak ve Gülhane Hatt-ı Hümayunu”, Halil İnalçık ve Mehmet Seyitdanhoğlu (Ed.) Tanzimat. Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul.

- [27] İnalçık, Halil (2019), Devlet-i Aliyye: Osmanlı İmparatorluğu Üzerine Araştırmalar-IV, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.
- [28] Karabacak, Melike (2019), “İrzimi İsterim, 19. Yüzyılda Cinsel Saldırı Davaları Üzerine Bir Vaka İncelemesi”. Osmanlı Mirası Araştırmaları Dergisi, S. 6/14. (189-212).
- [29] Konan, Belkis (2011), “Osmanlı Hukukunda Tecavüz Suçu”, OTAM Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi, S. 29/29. (149-172).
- [30] Okandan, Recai Galib (1952), Umumi Hukuk Tarihi Dersleri, İstanbul Fakülteler Matbaası, İstanbul.
- [31] Onaran, Başak Tuğ (2022), “1858 Ceza Kanunname-i Hümayunu’nda İrz ve Namus Kavramlarının Kodifikasyonu ve Toplumsal Cinsiyet”, Akdeniz Kadın Çalışmaları ve Toplumsal Cinsiyet Dergisi, S. 5/2. (209-239).
- [32] Perrot, George (1864), Souveners D’un Voyage Ex Asia Mineure, Michel Levy Freres, Librairies Editeurs, Paris.
- [33] Peirce, Leslie (2005), Ahlak Oyunları: 1540-1541 Ayıntab Mahkemesi ve Toplumsal Cinsiyet, Çev.: Ülkün Tansel, Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul.
- [34] Sava Paşa (1955-1956), İslam Hukuku Nazariyatı Hakkında Bir Etüd. Cilt1, Çev.: Baha Arkan, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara.
- [35] Seyitdanlıoğlu, Mehmet (1999), Tanzimat Devrinde Meclis-i Vâlâ, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.
- [36] Şemseddin Sami (1987), Kamus-ı Türki, Çağrı Yayınları, İstanbul.
- [37] Şener, Abdüllatif (1999), “Tanzimat ve Meşrutiyet’te İktisadi ve Mali Politikalar”, Osmanlı Ansiklopedisi, C. 3, Ankara.
- [38] Şensoy, Naci (1942), “Zina Cürmü”, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, S. 8/1-2. (73-100).
- [39] Tahir, Taner (1940), Tanzimat Devrinde Ceza Hukuku Kanunları, Maarif Matbaası, İstanbul.
- [40] Tahir, Taner (1999), Tanzimat Devrinde Ceza Hukuku, Tanzimat 1. Milli Eğitim Basımevi, İstanbul.
- [41] Tosun, Mebrure ve Yalvaç, Kadriye (1975), Sümer, Babil, Asur Kanunları ve Amni Şaduqa Fermanı, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.
- [42] Tuğ, Başak (2009), Politics of Honor: The Institutional and Social Frontiers of “Illicit” Sex in Mid-Eighteenth-Century Ottoman Anatolia, New York University. (Unpublished Doctorate Thesis).
- [43] Üçok, Coşkun (1947), “Osmanlı Kanunnamelerinde İslam Ceza Hukukuna Aykırı Hükümler III”, Ankara Hukuk Fakültesi Dergisi, S. 4/1. (48-73).
- [44] Üçok, Coşkun (1972), Türk Hukuk Tarihi Dersleri, Sevinç Matbaası, Ankara.
- [45] Oruçoğlu, Erkan (2019). Mahkemedeki Çocuklar: 1860 ile 1865 Arasındaki Çocuk İstismarı Davalarını Sorgulamak. Boğaziçi Üniversitesi, İstanbul. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi).
- [46] Yağcı, Zübeyde Güneş (2005), “Osmanlı Taşrasında Kadınlara Yönelik Cinsel Suçlarda Adalet Arama Geleneği” Kadın Araştırmaları Dergisi, S. 6/2, (51-81).
- [47] Yasar, Abdizade Hüseyin Hüsameddin (2013), Amasya Tarihi, (Yayına hazırlayan Mesut Aydın-Güler Aydın), C. 1-2, Amasya Belediyesi Kültür Yayınları, Amasya.
- [48] Yaşaroğlu, Kâmil (2003), “Livata”, TDV İslam Ansiklopedisi, C. 40, Ankara.
- [49] Ze’evi, Dror (2006), Producing Desire: Changing Sexual Discourse in the Ottoman Middle East (1500-1900), University of California Press, Berkeley.

EKLER

Ek 1: 1871 yılında Köprü kazasına bağlı Gökbeşe köyünden Karşoğlu Salih ve Göcek Hasan kızı Hadice arasında vuku bulan zina vakası sonrası faillerin sorgusuna ait ifade tutanağı

MVL.00606.00086.001

Kaynak: BOA, MVL. 606/86

Belgenin Transkribi:

S (Soru): Kız senin adın ne?

C (Cevap): Hadice

S: Sen kimsin? Kız sen bu Karşioğlu Salih'in nesisin?

C: Göcek Hasan'ın kazıyım ve Karşioğlu Salih'in baldızıyım.

S: Bu Salih seni evvelce Ziyere'ye nasıl getirdü?

C: Kocan Göcek seni andan kurtarayım deyü getirdü.

S: Sen ne dedin?

C: Gidelim yeter kurtar dedim.

S: Sonra nasıl oldu ve bu Salih sana nerede takıldı?

C: Sonra akşamüstü bunula köyümüzden çıktık. Sabaha kadar Amasya'nın yanında böcekhanelere geldik. Orada kaldık. Böcekhanede benim bikrimi bozdu.

S: Senin bikrini cebren mi izale etti yoğsa gönliin ile mi bozdu?

C: Beni aldattı. Seni kocandan kurtardım deyü. Ben de bir şey söylemedim.

S: Bu takrir senindir?

C: Bu takrir benim takririmdir:

Mezbure Hadice'nin havas-ı gürüh-ı meclisde vuku bulan istintaki:

S: Hadice bu Salih sana nasıl zina etdi bir daha söyle?

C: Efendim işte seni kocandan kurtarayım diyerek beni köyümüzden çıkardı.

S: Gönliin ile mi çıkardı?

C: Gönliimle çıkardı. Birlikde o gece sabaha kadar Amasya'nın bağlarına geldik. Bağların böcekhanesine girdük. Benim aklımı çaldı ki seni kocandan halas eder alurum deyü kızlığımı bozdu.

S: Sen dedin mi ki benimle sana nikâh düşmez?

C: Dedim ise de nasıl olduysa oldu.

S: Bu Salih seni kaç gün gezdirdi? Ve dağlarda gezdiniz mi?

C: Köyden çıktık Ziyere'ye geldik. Orada üç dört gece yattık. Gerü dönüb köyümüze vardık. Kazamızın müdürü işidip bizi istedi buraya gönderdi.

S: Ziyere'de kimin hanesinde misafir oldunuz?

C: Bildiğim adam değildir. Salih bilir:

S: Bundan evvel bu meclisde Salih bana cebren ilişdi ve ırzıma geçdi demişdin şimdi rızam ile takıldım diyorsun bu söziin kangısı doğrudur?

C: Ol vakit şaşırđım öyle dedim idi ki beni aldatdı seni ahurum deyu ben de rıza gösterdim. Doğrusu böyle.

Bu takrir benimdir

Hadice

Parmak (imza yerine)

S: Ey Salih iş bu Hadice'nin takriri üzere böcekhanede kendi rızasıyla Hadice'ye zina ederek bıkırını izale etdin mi?

C: Efendim bu Hadice'nin dediği gibi öyle bir iş oldu. Her ne dedi ise ben dahi tasdik ederim.

S: Bu takrir senindir parmak basar mısın?

C: Benim takririmdir ve parmak basarım.

Karshoğlu Salih

Parmak (imza yerine)

EK 2: Amasya Sancağında 1850-1916 Yılları Arasında Kayıtlara Geçen Zina Vakaları ve Failere Verilen Cezalar

Yılı	Zina Fiilinde Erkek Tarafın		Erkeğin karşısında Zina Fiilinin Tarafı Olan Kişinin					Erkeğe Verilen Ceza		
	Dini	Medeni Hali	Cinsi	Yaşı	Dini	Medeni Hali	Rıza	Hapis	Kürek	Para Cezası
1853	İs	?	K	Erg	İs	B	Var	6 ay	-	-
1853	İs	B	K	Erg	İs	B	Var		1 yıl	
1855	İs	E	K	?	İs	E	Var	Erkek kadının kocası taraf öldürüldü		
1860	İs	?	K	Erg	İs	B	Var	6 ay	-	-
1860	İs	?	K	Erg	İs	B	Var	1 yıl	-	-
1867	Gm	?	K	?	İs	Dul	Var	6 ay		
1871	İs	E	K	Erg	İs	B	Var	6 ay		-
1913	İs	?	K	21	Gm	B	?	-	-	-

Kaynak: BOA, MVL.199/22, 576/8, 601/21, 603/02, 604/20, 749/34, A.}MKT. MVL. 64/67, s. 9, DH. İD. 116/75, s. 7,11.

EK 3: Amasya Sancağında 1850-1916 Yılları Arasında Kayıtlara Geçen Tecavüz Vakaları ve Faillere Verilen Cezalar

Yıl	Mağdurun				Failin		Faile verilen ceza				
	Cinsi	Yaşı	Dini	Medeni Hali	Dini	Medeni Hali	Hapis	Kürk	Para Cezası	Teshir	
1850	K	Erg	İs	B	İs	B	Mağdurenin babası 4.000 kuruş bedel-i katl karşılığı davasından vazgeçmiştir				
1853	K	Erg	İs	Niş	İs	B	-	1 yıl	-	-	
1860	K	14	İs	B	İs	E		3 Yıl	Kızın mihr-i muac. miktarı	X	
1860	K	Erg	İs	B	İs	E		3 Yıl	Kızın mihr-i muac. miktarı	X	
1860	K	?	İs	E	İs	E		3 Yıl	-	X	
1861	K	?	Gm	E	İs	E	-	-	-	-	
1861	K	10	İs	B	İs	?		3 Yıl	Kızın mihr-i muac. miktarı	70 yaş üstü	
1862	K	Erg	İs	B	İs	?	6 ay	-	-	-	
1862	K	?	İs	E	İs	B	-	?	-	-	
1863	K	?	İs	E	İs	B		4 Yıl	-	x	
1863	K	Erg	İs	B	İs	?		3 yıl	2.000 kuruş mihr-i muaccele	x	
1864	K	Erg	İs	B	İs			3 yıl	Kızın mihr-i muac. miktarı	x	
1871	K	?	İs	E	İs	E	Failin tecavüzü red etmesi, ispatlanamaması nedeniyle sadece yaralamadan 6 ay hapis ve kadının kocasının tedavi masrafını ödeme cezası almıştır.				
1913	E	8-9	İs	B	İs	?	6 ay	-	-	-	
1916	K	Erg	İs	B	İs	E	?	?	?	?	

Kaynak: (BOA, A.}MKT. MVL. 24/30, 64/67, 121/47, 549/88, MVL. 604/23, 601/81, 611/58, 605/76, 608/45, 622/19, 640/50, 658/82, 679/28, BEO. AYN. d.815, s. 2, DH. ŞFR.70/191; Perrot, 1864, s. 455-456.